

Utfører revisor en tilfredsstillende fortsatt drift vurdering for konkurstruede selskaper?

MEHWISH SHEIKH
VANESSA BINWA

VEILEDER
Trond Randøy
BIVEILEDER
Tine Degerstrøm Stenvold

Universitetet i Agder, 2019
Handelshøyskolen ved UiA
Institutt for økonomi

Master

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på vår masterstudie i regnskap og revisjon ved Handelshøyskolen ved Universitet i Agder. Oppgaven er skrevet siste semester på studie og utgjør 30 studiepoeng.

Vi ønsker å takke alle som har hjulpet oss i forbindelse med denne oppgaven. Spesielt ønsker vi å rette en stor takk til vår veileder Trond Randøy, og vår biveileder Tine Degerstrøm Stenvold for gode tilbakemeldinger gjennom hele prosessen. Vi vil også takke alle revisorer som stilte til intervju tross en hektisk periode.

Tusen takk kjære Ammar for støtte og tålmodighet gjennom studie, takk for at du alltid stiller opp for meg. Takk til min familie og venner for oppmuntring og støtte underveis i studietiden.

Takk for at Gud gjennom hans veiledning, styrke og trofasthet har ledet meg gjennom studiene. Tusen takk Derrick for at du alltid stiller opp for meg, jeg ville ikke ha klart dette uten din støtte. Takk til familien min og vennene mine for deres støtte og gode samtaler.

Til slutt vil vi takke våre medstudenter for gode råd, humor og vennskap. Studietiden hadde ikke vært den samme uten dere!

Kristiansand, juni 2019

Mehwish Sheikh og Vanessa Binwa

Sammendrag

Stadig flere selskaper går konkurs, og selskapets overlevelsessevne kan dermed være en usikkerhet ved utarbeidelsen og revisjonen av et årsregnskap. Samtidig har vi funnet at revisors vurdering av fortsatt drift ikke nødvendigvis uttrykkes som vesentlig usikkerhet i revisjonsberetningen for disse selskapene. Denne studien forsøker å undersøke revisorens evaluering av fortsatt drift vurderingen for konkurstruede selskap.

I denne studien analyserer vi utvalgte finansielle nøkkeltall og revisorens evaluering av ledelsens vurdering av fortsatt drift. Vi har benyttet metodetriangulering, ved å kombinere kvantitativ og kvalitativ analyse. Den kvantitative delen består av en undersøkelse av 46 aksjeselskaper som åpnet konkurs på Sørlandet i 2018. Det sist avlagt årsregnskapet ble analysert og delt i to grupper, avhengig av om revisjonsberetningen inneholdt vesentlig usikkerhet om fortsatt drift eller ikke. Regnskapstallene ble anvendt for beregningen av de utvalgte finansielle nøkkeltallene for å se hvorvidt det forelå forskjeller mellom de to gruppene. T-tester ble utført ved bruk av Microsoft Excel. Den kvalitative delen består av dybdeintervjuer av fem revisorer. Formålet med intervjuene var å få en dypere forståelse av hvordan revisorer evaluerer fortsatt drift vurderingen for selskaper med usikkerhetsfaktorer knyttet til fortsatt drift.

Våre funn viser at finansielle nøkkeltall alene ikke kan være avgjørende for utstedelse av en revisjonsberetning med vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift. Likviditet og egenkapital er mye brukt av revisorene i praksis ved vurdering av et selskaps evne til fortsatt drift. Det kan være på grunn av at innsideinformasjon er viktig i avgjørelsen til revisoren om hvilken type beretning som utstedes. Det ble gjennom intervjuer avdekket at det er en del faktorer som er viktige ved evalueringen av fortsatt drift. Revisoren ser blant annet på historikken til selskapet, dets planer om fremtiden, hvilke tiltak styret har tenkt å iverksette og hvorvidt disse tiltakene er realistiske og gjennomførbare.

Innholdsfortegnelse

Forord	ii
Sammendrag	iii
Forkortelser	vi
1 Innledning	1
1.1 Tema	1
1.2 Problemstilling	2
1.3 Avgrensing	3
1.4 Disposisjon	3
2 Teori	4
2.1 Fortsatt drift-forutsetning	4
2.2 Tidligere forskning på området	4
2.3 Regnskapsloven	6
2.4 Revisors plikter ved fortsatt drift-forutsetning	8
2.4.1 Revisorloven	8
2.4.2 Revisorens uavhengighet, integritet og objektivitet	8
2.4.3 Revisors erstatningsansvar	9
2.4.4 Revisors fratreden	11
2.5 ISA 570 - Fortsatt Drift	12
2.5.1 Revisors plikter vedrørende fortsatt drift-forutsetningen	13
2.5.2 Revisors vurdering om usikkerhet knyttet til fortsatt drift	13
2.5.3 Revisors konklusjoner	15
2.6 Aksjeloven	17
2.6.1 Krav om forsvarlig egenkapital og likviditet	17
2.6.2 Styrets plikter etter asl. § 3-5	19
2.7 Finansielle nøkkeltall	21
2.7.1 Utvalgte finansielle nøkkeltall	22
2.7.2 Likviditetsanalyse	22
2.7.3 Soliditetsanalyse	24
3 Metode	27
3.1 Forskningsdesign	27
3.2 Metodetriangulering	27
3.3 Datainnsamling	27
3.3.1 Slutningsstatistikk	29
3.3.2 T-tester	29
3.3.3 Strukturerte intervjuer	30
3.3.4 Utvelgelse av respondentene	30
3.3.5 Utvalgsstørrelse	31
3.3.6 Gjennomføring av intervjuene	31
3.4 Studiens kvalitet	32
4 Presentasjon og Analyse	33
4.1 Finansielle nøkkeltall	33
4.2 Intervju	36

4.2.1 Revisors utførelse av fortsatt drift vurdering	36
4.2.2 Revisors meninger om styrets vurdering av fortsatt drift	38
4.2.3 Relasjon mellom revisor og klienten: omdømme og erstatningsansvar	40
4.3 Caseoppgave	42
5 Diskusjon	44
5.1 Finansielle nøkkeltall	44
5.2 Revisors vurdering av fortsatt drift-forutsetning	46
5.2.1 Intervju	46
5.2.2 Caseoppgave	48
5.3 Svakheter med oppgaven	48
5.4 Forslag til videre forskning	49
6 Litteraturliste	50
Revisjons- og regnskapsstandarder	53
Dommer	54
7 Vedlegg	55
Vedlegg 1 – Intervjuguide	55
Vedlegg 2 - Refleksjonsnotat Mehwish Sheikh	57
Vedlegg 3 - Refleksjonsnotat Vanessa Binwa	59
Vedlegg 4 – Selskapsinndeling	61

Oversikt over figurer og tabell

Figurer

Figur 1: Sannsynlighetsbegreper	7
Figur 2: Revisjonsberetningens konklusjoner	17
Figur 3: Illustrasjon av “forsvarlig egenkapital” ved balansepunkt	18
Figur 4: Styrets årsberetninger	33
Figur 5: Revisjonsberetninger	34
Figur 6: Gjennomsnitt $\pm$ SE	35

Tabell

Tabell 1: Informasjon om respondentene	30
Tabell 2: P-verdi t-tester	35

Forkortelser

Asl.: Aksjeloven

DnR: Den norske Revisorforening

GRS: God regnskapsskikk

IFRS: International Financial Reporting Standards

ISA: International Standards of Auditing

NOU: Norges offentlige utredninger

NRS: Norsk regnskapstandard

Ot.prp.: Odelstingsproposisjon

Revl.: Revisorloven

Rskl.: Regnskapsloven

1 Innledning

1.1 Tema

Revisjon av selskaper av en viss størrelse er pålagt ved lov, og det offentlige bygger på at regnskapene er revidert ved beskatning av selskapene. I tillegg har mange personer og grupper i samfunnet interesse av å få vite hvordan det går med et foretak. Eierne av kapitalen har et behov for å kontrollere hvordan ledelsen forvalter midlene de har investert. Da ledelsen ikke er en nøytral instans kan det oppstå manipulasjon i regnskapet for å skjule underslag eller andre misligheter. Det kan også oppstå utilsiktede feil. Eksterne grupper som finansinstitusjoner og leverandører har også et behov for å beskytte sine interesser, og få en bekreftelse på regnskapets riktighet. Dette danner behovet for en selvstendig, uavhengig og kontrollerende instans som sitter med den nødvendige kompetansen, og som blir gitt full innsynsrett i selskapet (Gulden, 2015, s. 31).

En grunnleggende forutsetning når regnskapet utarbeides, er å vurdere om grunnlaget for fortsatt drift er til stede. Riktig vurdering av fortsatt drift har stor betydning for selskapet, regnskapsbrukere og revisorer. Det er ledelsen som har ansvar for utarbeidelse av årsregnskapet og årsberetningen, og de skal gi et rettviseende bilde av selskapets midler. Kvaliteten av informasjonen i regnskapet er viktig for regnskapsbrukere som har behov for årsregnskapet for å ta viktige økonomiske beslutninger og bedømme utviklingen i fremtiden. Revisor skal som allmennhetens tillitsperson innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig bevis for evaluering av fortsatt drift-forutsetningen utarbeidet av ledelsen. For et selskap med økonomiske problemer er revisors evaluering av fortsatt drift en viktig vurdering da dette gir regnskapsbrukere økt tillit til foretakets regnskap.

Tidligere forskning uttrykker at fortsatt drift vurdering er en av de vanskeligste og tvetydige revisjonsoppgaver. Vanskeligheten og tvetydigheten av fortsatt drift vurderingen kan kobles opp mot vanskeligheten av å predikere et selskaps fremtid og riktigheten av fortsatt drift vurdering (Francis, 2004).

Det stilles spesifiserte krav av regnskapsloven i henhold til hvordan årsberetningen sammen med årsregnskapet skal utarbeides, da det er en viktig del av foretakets informasjon til investorer og andre interessegrupper, jfr. NRS 16 *Årsberetningen* punkt 1. Forutsetningen som er lagt ved av styret når årsregnskapet utarbeides er et av de mest grunnleggende

prinsippene i tradisjonell regnskapslovgivning og standardsetting, både nasjonalt og internasjonalt (Birkeland, 2017, s. 249). Hvilken forutsetning som er lagt ved fortsatt drift er relatert til risikoen om selskapets evne til videre drift. Dersom selskapet har en ekstern revisor er han pliktig til å vurdere om årsregnskapet er utarbeidet og fastsatt i samsvar med lov og forskrifter, og omtale det i revisjonsberetningen.

1.2 Problemstilling

Basert på problematikken presentert ovenfor er følgende problemstilling formulert:

Revisors evaluering av konkurstruede selskapers fortsatt drift vurdering

For å svare på problemstillingen har vi utarbeidet to forskningsspørsmål:

1. Hvilke finansielle nøkkeltall bruker revisor i fortsatt drift vurderingen, og er finansielle nøkkeltall om likviditet og soliditet dårligere i selskaper som får en revisjonsberetning med vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift?
2. Hvordan foretar revisor vurdering av fortsatt drift-forutsetning for konkurstruede selskaper og hvilke faktorer påvirker denne vurderingen?

Formålet med oppgaven er å forstå hvordan revisorer evaluerer fortsatt drift-forutsetningen foretatt av ledelsen. For å undersøke dette vil vi se på selskaper som har gått konkurs, hvor analysen av utvalgte finansielle nøkkeltall og revisorens evaluering av fortsatt drift i revisjonsberetningen er hovedfokuset. Studien tar for seg 46 konkursrammede aksjeselskaper på Sørlandet, i fylkene Vest-Agder og Aust-Agder, som alle åpnet konkurs i 2018. Da vårt fokus er rettet mot revisjonsberetningen, omhandler undersøkelsen vår konkursrammede aksjeselskaper som hadde revisor ved siste avlagte regnskap. Vår antagelse er at flere av disse selskapene hadde problemer med fortsatt drift ved siste regnskapsavleggelse.

For å besvare forskningsspørsmål 1 vil nøkkeltall hos selskaper med vesentlig usikkerhet om fortsatt drift bli sammenlignet med tilsvarende nøkkeltall hos selskaper som utviste fortsatt drift problemer, men fikk ikke revisjonsberetning med vesentlig usikkerhet om fortsatt drift. Videre vil det andre forskningsspørsmålet bli besvart på bakgrunn av informasjon innhentet gjennom dybdeintervjuer av fem revisorer.

Denne studien kan være nyttig for interessenter og regnskapsbrukere da den kan gi en bedre forståelse av fortsatt drift-forutsetning fra revisorens perspektiv. Denne studien kan også være nyttig for andre revisorer med tanke på hvordan denne forutsetningen evalueres i praksis.

1.3 Avgrensning

Oppgavens utvalg er begrenset til konkursrammede aksjeselskaper som hadde revisor ved siste regnskapsavleggelse, da vi analyserer revisjonsberetningene gitt av selskapenes valgte revisor. Grunnet tidsbegrensning er det ikke mulig å se på alle konkursrammede aksjeselskaper i Norge. Vi har derfor valgt å begrense undersøkelsen til å gjelde konkursrammede aksjeselskaper på Sørlandet. Valg av regionen falt naturlig da undersøkelsen foregår ved Universitet i Agder. Vi har videre valgt å se bort fra momenter i revisjonsberetningen som ikke omhandler fortsatt drift-forutsetningen. Oppgaven gjelder ikke små foretak, da de ikke lenger plikter å utarbeide årsberetning.

1.4 Disposisjon

Denne masteroppgaven inneholder 5 kapitler. Kapittel 1 tar for seg oppgavens tema og problemstilling. I kapittel 2 gjennomgås relevante lover og regler rundt fortsatt drift-forutsetningen, revisors og styrets plikter angående fortsatt drift og utvalgte finansielle nøkkeltall. Kapittel 3 handler om forskningsdesign som har blitt benyttet i oppgaven. Resultatene fra t-tester (finansielle nøkkeltall) og dybdeintervjuer er presentert og analysert i kapittel 4. Kapittel 5 er det siste kapitlet og inneholder diskusjon. I diskusjonen kobles analysen opp mot forskningsspørsmålene for å svare på hovedproblemstillingen. I tillegg oppgis det svakheter med oppgaven og forslag til videre forskning.

2 Teori

Vi skal nå se på hvordan fortsatt drift-forutsetningen behandles i henhold til de forskjellige lovverkene. Dette kapitlet vil bygge på norsk lovverk, forskrifter til lovverk, regnskapsstandarder tilknyttet regnskapsrapportering om fortsatt drift og revisjonsstandarder. I tillegg vil supplerende litteratur og tidligere forskning knyttet til emnet bli benyttet i form av artikler og faglitteratur. I den forbindelse ser vi på revisors og styrets rolle og handleplikter knyttet til fortsatt drift vurdering, hvor vi til slutt ser på finansielle nøkkeltall og dets sammenheng med utgitt beretning av revisor.

2.1 Fortsatt drift-forutsetning

Forutsetning om fortsatt drift er sentral for styret og ledelsen som skal avlegge regnskapet, og for revisor som må ta stilling til om det foreligger vesentlig usikkerhet for fortsatt drift. Etter ISA 570, punkt 3, er det et klart krav om at ledelsen skal foreta en spesifikk vurdering av enhetens evne til fortsatt drift. IAS 1 legger til grunn at med mindre ledelsen har til hensikt å avvike virksomheten, eller det ikke er noe realistisk alternativ til avvikling, skal regnskapet utarbeides under fortsatt drift-forutsetningen, jf. NRS 16 punkt 2.8. Når årsregnskapet ikke er utarbeidet på grunnlag av fortsatt drift, må dette faktumet opplyses, sammen med grunnlaget for årsregnskapet og årsaken til at foretaket ikke anses som en driftsvirksomhet, jf. IAS 1 punkt 25.

2.2 Tidligere forskning på området

Jane F. Mutchler (1985) undersøkte forholdet mellom fortsatt drift-forutsetning og offentlig tilgjengelig informasjon. En diskriminantanalyse ble brukt for å teste fortsatt drift-forutsetningen. Hun hadde et utvalg på 119 produksjonsbedrifter som fikk en revisjonsberetning med en vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift og 119 produksjonsbedrifter som hadde potensielle problemer med fortsatt drift, men fikk ikke en revisjonsberetning som omhandlet det. Modelleringsprosessen og testing foregikk i tre faser.

I første fasen brukte hun et sett av forhold som ble valgt av revisorene i diskrimineringsmodellen. I andre fasen la hun til “motstridende informasjon” og “formildende faktorer”. I tredje fasen la hun flere variabler som ble ansett som viktige av revisorer. Mutchler konkluderte med at resultatet til forskningen er begrenset i den forstand at med et 100% prediksjons nøyaktighetsgrad, kunne de ikke løse forskningsspørsmålet om offentlig

informasjon pluss kvalifikasjon, som var viktig for regnskapsbrukere. Hvilken type revisjonsberetning som blir utstedt kan brukes til å støtte et utfall. I tilfeller hvor tilgjengelig offentlig informasjon og revisjonsberetningen er utfyllende med hverandre, vil det begrunne bruken av revisors konklusjon. I de tilfellene hvor tilgjengelig offentlig informasjon og revisjonsberetningen er motstridende kan det utløse et behov for supplerende informasjon før det foretas beslutninger.

En tidligere svensk mastergradsoppgave undersøkte om hvorvidt en revisor skal utstede en presisering om fortsatt drift i revisjonsberetningen eller ikke. De analyserte hvorvidt revisors mangel på evne til å identifisere problemer med fortsatt drift eller deres beslutning om ikke å utstede en presisering om fortsatt drift kan forklare lav nøyaktighetsgrad på fortsatt drift presiseringer i Sverige. Gjennom intervjuer av revisorer og finansdirektører fant de ut at det var faktorer som taler både for og mot revisors evne til å identifisere problemer. Resultatene viste at revisorer aktivt tar beslutninger for ikke å utstede revisjonsberetninger med presisering om fortsatt drift til deres klienter, det kan forklare relativt lav nøyaktighetsgrad. Grunnen til at revisoren aktivt velger ikke å utstede en revisjonsberetning med vesentlig usikkerhet om fortsatt drift, er ikke forårsaket av at han mener en presisering om fortsatt drift vil skade kunden da regnskapsbrukere kan se selskapets utvikling fra regnskapet (Nordholm & Björkstrand, 2014).

I en forskning av Mutchler, Hopwood & Mckeown (1997) uttrykkes det at det finnes to typer bevis som vil påvirke en revisors beslutning: "Formidlende bevis" (mitigating evidence) og "motstridende bevis" (contrary evidence). Formidlende bevis vil påvirke revisors bedømmelse i en bestemt retning, slik at han utgir en normalberetning, mens motstridende bevis vil påvirke bedømmelsen til revisoren ved at han ikke utgir en normalberetning. En annen forskning viser til at selskaper som kan få ytterligere midler eller lån (positive bevis) ikke har en tendens til å motta en modifisert beretning. På den andre siden, selskaper som viser bevis på at de ikke kan betale sin gjeld og hvor ledelsen ikke har en plan for å overvinne problemet om fortsatt drift (negativt bevis), vil det bli utstedt en modifisert beretning (Behn, Kaplan & Krumwiede, 2001; Chen & Church, 1992).

Carson, Fargher, Geiger, Lennox, Raghunandan og Willekens (2013) har oppsummert tidligere forskninger rundt rapportering av usikkerhet om fortsatt drift. Der viser de til type I og type II feil. Type I feil er når et selskap får en vesentlig usikkerhet om fortsatt drift i

revisjonsberetningen, men selskapet likevel ikke går konkurs i løpet av den neste perioden. Type II feil er når et selskap ikke får en vesentlig usikkerhet om fortsatt drift i revisjonsberetningen, men likevel går konkurs i den neste perioden. Begge feiltypene vil kunne innebære kostnader for revisorer. Ved type I feil kan det lede til misfornøyde kunder og resultere i revisorskifte. Ved type II feil kan det forekomme kostnader relatert til rettsaker og tap av omdømme (Carson et al., 2013; Geiger & Raghunandan, 2001; Kjellevold, 2019). Geiger og Raghunandan (2001) fant også at når et selskap går konkurs uten en revisjonsberetning med en vesentlig usikkerhet om fortsatt drift, øker det sannsynligheten for rettsak og omdømmetap ovenfor revisoren.

2.3 Regnskapsloven

Et av de grunnleggende prinsippene i norsk regnskapslov er at “årsregnskapet skal utarbeides under forutsetning om fortsatt drift så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet. Dersom det er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet, skal eiendeler og gjeld vurderes til virkelig verdi ved avvikling.” (Rskl., 1998, § 4-5). Det skal gis opplysninger i årsberetning om fortsatt drift-forutsetningen og forhold som er knyttet opp mot denne forutsetningen gjennom regnskapsloven, jf. rskl. § 3-3a syvende ledd.

Fortsatt drift-forutsetning skal dekke tre prinsipielt forskjellige situasjoner; utvilsom fortsatt drift, usikker fortsatt drift og avvikling, jf. NRS 16 punkt 2.8. Dersom det er utvilsom at virksomheten skal fortsette skal årsberetningen inneholde en positiv bekreftelse at fortsatt drift er lagt ved i utarbeidelsen av årsregnskapet. Er det tvil om hvorvidt enheten kan fortsette driften skal det redegjøres for usikkerheten. Ytterligere retningslinjer for hvordan dette skal håndteres er angitt i NRS 16 om at det skal redegjøres for forutsetninger om fortsatt drift, kritiske faktorer og konsekvenser av de ugunstige forhold som kan inntreffe. Dersom usikkerheten er stor skal det opplyses om større poster i årsregnskapet som vil påvirke forutsetningen, og virkningene skal om mulig kvantifiseres. Hvis foretaket skal avvikles skal det angis som selskap under avvikling, og det skal redegjøres for hvordan virkelig verdi ved avvikling er beregnet i note eller i årsberetningen, jf. rskl. § 3-3a syvende ledd, punkt 4.

Kravet om at fortsatt drift-forutsetningen skal ses i sammenheng med asl. § 3-4 om krav for forsvarlig egenkapital jf. rskl. § 3-3a syvende ledd, da selskapet er pliktig til å handle når egenkapitalen er uforsvarlig lav. Det handler om at forutsetningen skal være en slags

sikkerhetsnett for at selskapet ikke drives på kreditorenes regning (Langstad, Andersen & Kiertzner, 2013, s. 324).

Terskelen for hva som legges i ordet “sannsynlig” for avvikling av en virksomhet i rskl. § 4-5 er ifølge lovforarbeidene noe høyere enn 50 prosent. Det ble ikke nærmere oppgitt av Finansdepartementet hvor høyt denne terskelen skulle settes (Finans- og tolldepartementet, 1998, s. 103). I praksis tolkes dette kravet som et alternativ bare når nedleggelse er besluttet, eller når det ikke finnes andre oppnåelig alternativer til nedleggelse. Det er vanlig å angi et sannsynlighetsnivå i prosent der 100% angir absolutt sikkerhet for at et bestemt utfall inntreffer og motsatt med 0%, men usikkerhet i regnskapsmessige problemstillinger vil som oftest ikke kunne tallfestes med presise sannsynlighetsprosent, jf. NRS 13 *Usikre forpliktelse og betingede eiendeler* punkt 3.2. Det vil derfor være nødvendig med en omtrentlig oppfatning av sannsynlighetsnivå. Sannsynlighetsbegreper er definert i NRS 13 og oppsummert under:

"så godt som sikker"	• sannsynlighet på nær 100%
"rimelig sikkert"	• sannsynlighet over 90%
"betydelig sannsynlighetsovervekt"	• sannsynlighet mellom 70% og 90%
"sannsynlighetsovervekt"	• sannsynlighet mellom 50% og 70%
"lite sannsynlig"	• sannsynlighet mellom 10% og 50%
"svært lite sannsynlig"	• sannsynlighet mindre enn 10%

Figur 1: Sannsynlighetsbegreper

Forutsetningen gjelder ikke eksistens av selskapet, men at selskapet skal fortsette i en overskuelig fremtid. Dette har en påvirkning på vurderingen av eiendeler og gjeld (NOU 1995:30, s. 124). Henderson og Peirson skriver: “It is this assumption which is the basis of the accounting practice of showing fixed assets as if they were prepayments of expenses and of ignoring changes in their value. The amount of fixed assets on the balance sheet represents

that part of their original cost which has not yet been matched against revenue for profit-measurement purposes” (Henderson, Peirson & Brown, 1998, s. 79).

2.4 Revisors plikter ved fortsatt drift-forutsetning

2.4.1 Revisorloven

Formålet med revisorloven er å skape tillit til at årsregnskapet oppfyller gjeldende lovkrav og ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, og ved dette blant annet bidra til å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet. Revisor er allmennhetens tillitsperson som skal utøve sin virksomhet med integritet, objektivitet og aktsomhet, jf. revl. § 1-2. Etter revl. § 5-1 første ledd skal revisor vurdere om årsregnskapet som er utarbeidet av den revisjonspliktiges ledelse er fastsatt i samsvar med lov og forskrifter. Revisor skal også vurdere om opplysninger i årsberetningen, blant annet forutsetning om fortsatt drift er i samsvar med lov og forskrifter, og om opplysningene er konsistent med årsregnskapet jf. revl. § 5-6 fjerde ledd 4. punkt.

2.4.2 Revisorens uavhengighet, integritet og objektivitet

Eksterne revisorer skal fremstås som uavhengig og ha uavhengig grunnholdning og innstilling (Ebbesberg, 2016). Det er forventet at revisor skal være objektiv ved utførelsen av revisjonen da det gir større sikkerhet og pålitelighet for informasjonen og et bedre beslutningsgrunnlag for regnskapsbrukere (NOU 1997:9, s. 138). Dermed er det viktig at det finnes regler og prinsipper som revisor skal forholde seg til.

Kapittel 4 i revisorloven gir spesifikke veiledninger om forskjellige typer situasjoner revisor ikke kan påta seg eller fortsette et oppdrag for den revisjonspliktige. Hovedbestemmelsen som revisor må forholde seg til før han påtar et revisjonsoppdrag er revl. § 4-1, hvor det er oppgitt at “en revisor ikke kan revidere den revisjonspliktiges årsregnskap dersom revisoren eller revisors nærstående har en slik tilknytning til den revisjonspliktige eller dennes ansatte eller tillitsvalgte at dette kan svekke revisors uavhengighet eller objektivitet” (Revl., 1999, § 4-1). Det samme gjelder dersom det foreligger andre særlige forhold som er egnet til å svekke tilliten til revisor, jf. § 4-1 første ledd. Hovedhensikten med denne regelen er å sikre at revisor opptrer objektivt og at andre også opplever at revisoren er objektiv (Ebbesberg, 2016).

Det er vanlig å skille mellom to sider av uavhengigheten; virkelig uavhengighet (independence of mind) og tilsynelatende uavhengighet (independence in appearance)

(Gulden, 2015, s. 263). Den første handler om å kunne beholde sin integritet, altså ærlighet og evnen til å motstå påvirkning, og ha viljen til å være upartisk og ikke la seg påvirke av irrelevante forhold (objektivitet). Den andre handler om at revisor skal unngå å ha noen forpliktelser eller interesser i klienten, dets ledelse eller eiere, som kan få andre til å tro at revisors uavhengighet har blitt brudd i forhold til klienten, dets ledelse eller eiere. Det kan være vanskelig for en revisor å holde sin integritet og objektivitet, derfor har lovgiverne definert fem punkter i revl. § 4-1 andre ledd, som revisor kan forholde seg til når slike forhold eksisterer (Gulden, 2015, s. 262). Den listen som er oppgitt i revl. § 4-1 andre ledd er ikke uttømmende.

Det nevnes videre i § 4-1 første ledd at revisor blir også inhabil dersom det foreligger andre "særlige forhold" som er egnet til å påvirke og svekke tilliten til revisors uavhengighet. Det vil si at en må foreta en subjektiv vurdering dersom forholdet dekkes ikke av noen av de objektive kriteriene i revisorloven § 4-1 andre ledd. Revisor skal ta utgangspunkt i Den norske Revisorforenings regler om etikk når han skal påta et nytt /beholde et eksisterende oppdrag gitt den omstendigheten han befinner seg i, og fortsatt beholde en uavhengig grunnholdning og innstilling (Gulden, 2015, s. 305). Revisor skal også foreta en vurdering om relevante forholdsregler eller en kombinasjon av disse, kan føre til at trusselen mot etterlevelsen av de grunnleggende prinsippene reduseres til et akseptabelt nivå eller elimineres, jfr. DnRs regler om etikk, punkt 100.2. Truslene og forholdsreglene som kan oppstå og svekke revisors uavhengighet er omhandlet i DnRs regler om etikk punkt 200.3-200.9.

Det kan også skje at en revisor som er oppdragsansvarlig kan påvirkes indirekte ved at han kjenner andre som har et forhold til den revisjonspliktige, jf. revl. § 4-2. Dette vil ifølge Ebbesberg (2016) gjelde revisors nærstående, andre personer, ledende ansatte i revisjonsselskapet eller medlemmer av revisjonsselskapets styre og eiere, samt deres nærstående. På hvert oppdrag som en revisor påtar seg må han foreta en vurdering mot forholdene mellom revisorer fra revisjonsselskapet og klienten, jf. revl. § 4-7.

2.4.3 Revisors erstatningsansvar

I løpet av de siste tre årene har det blitt reist mange og til dels meget store erstatningssaker mot revisorer (Nygård, 2018). En av store erstatningssakene i den siste tiden er Bonita Invest AS som drev med valutahandel. Her ble revisoren i 2018 dømt i Tingretten til å erstatte 11

millioner kroner av investorens tap som følge av manglende innhenting av eksterne dokumenter. En annen sak hvor revisoren ble dømt i Tingretten er Andersen Emballasje og Design AS. Både banken og hovedleverandøren saksøkte revisoren og i 2016 ble han dømt for 9,7 millioner kroner til å erstatte bankens tap og i 2017 ble revisoren erstatningspliktig for 10,5 millioner kroner ovenfor hovedleverandøren (Nygård, 2018).

En faktor bak disse erstatningssøksmålene er det faktumet at noen regnskapsbrukere har lidt et økonomisk tap som følger av revisorens mangelfullt utført revisjon og feil beretning. I og med at en revisor skal opptre og handle etter god revisjonsskikk, stilles det høye kvalitetskrav til den bistand som ytes fra revisoren. Det må derfor ha skjedd et lovbrudd eller at revisoren har unnlatt å følge opp revisjonsstandardene, som resulterer i en mangelfull revisjon for at erstatningssøksmål reises. Selv om det har blitt reist en del erstatningssaker mot revisorer, er revisorer i mange av disse blitt fritatt og dette kan skyldes den strenge rammen av profesjonsansvar (Cordt-Hansen, Siebke & Knudsen, 2010, s. 357).

Revisors profesjonsansvar er en form for skyldansvar som går ut på at den som har påført skaden må ha opptrådt uaktsomt eller ha forvoldt skaden med forsett. Det vil innebære at den revisjonspliktige har lidt et økonomisk tap som følge av feil som revisor har begått i sin yrkesutøvelse. Et eksempel på det kan være dersom revisor har avgitt en feil revisjonsberetning uten å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis (Gulden, 2015, s. 346-347).

For at en revisor skal bli funnet erstatningsansvarlig etter revl. § 8-1, må de fire kumulative betingelser for erstatningsansvar være oppfylt (Gulden, 2015, s. 348-349). Disse kriteriene er personen må ha lidt et økonomisk tap, det må har vært utvist skyld, skaden må være påregnelig og det må være en årsakssammenheng. Etter revl. § 8-2 andre ledd kan revisjonsselskapet bli holdt solidarisk ansvarlig for det arbeidet som revisor utfører på vegne av selskapet. Revisor kan i tillegg bli pålagt sanksjoner gjennom tilbakekalling av godkjenning, samt strafferettslig ansvar med bøter eller fengsel inntil ett år ved overtredelser i sin revisjon, jf. revl. § 9-1 og §9-3.

I denne oppgaven kommer vi ikke til å legge fokus på erstatningsansvaret, men vi skal se om det er en faktor som har en betydelig påvirkning på revisorer som er villig til å avgje en modifisert revisjonsberetning eller ikke.

2.4.4 Revisors fratreden

Revisor utfører tjenesten sin for en klient inntil annen revisor er valgt. Dersom foretaket selv bestemmer å velge en ny revisor før tjenestetiden er utløpt eller ved ordinære revisorskifte, oppstår det ingen problemer i forhold til kontinuiteten i revisjonen (Gulden, 2015, s. 107). Under visse omstendigheter har revisor en rett og plikt til å frasi seg revisjonsoppdraget, jf. revl. § 7-1. Første leddet i paragrafen utløser revisors plikt til å tre tilbake mens andre leddet omhandler om retten til å frasi seg oppdraget.

2.4.4.1 Plikt til å fratre

Revisor har en plikt til å tre tilbake dersom revisor avdekker og påpeker vesentlige brudd på lov og forskrifter som foretaket er underlagt og foretaket ikke iverksetter nødvendige tiltak for rette på de forholdene som blir tatt opp, jf. revl. § 7-1 første ledd. For at revisoren skal kunne uttrykke og påpeke om det foreligger et vesentlig brudd, er revisoren pliktig til å skaffe seg tilstrekkelig grunnlag for å kunne foreta denne vurderingen. Et brudd på lovgivningen kan være forårsaket av manglende kunnskap eller av et forhold som ble behandlet feil (NOU 1997:9, s. 310). Hva som menes med vesentlig brudd må knyttes opp mot den betydningen lovbruddet har for årsregnskapet. Om revisoren føler at det lovbruddet som ble avdekket ligger på grensen for utløsning av plikten til å frasi seg oppdraget, bør en ta en vurdering om forholdet er av en slik art at retten til å tre tilbake etter annet ledd kan benyttes (Cordt-Hansen et al., 2010, s. 341).

Revisoren skal etter å ha avdekket lovbruddet formidle det videre til det øverste organet i selskapet ved å sende nummererte brev, jf. revl. §5-4. Hvis den revisjonspliktige har satt i gang tiltak for å rette forholdet, men samme lovbruddet gjentas på nytt igjen etter kort tid, viser det seg klart at det ikke retter seg etter revisors påpekninger og krav, dermed har revisoren en plikt til å fratre (Cordt-Hansen et al., 2010, s. 342).

2.4.4.2 Rett til å fratre

Når det gjelder retten til å tre tilbake gjelder dette hvis “revisor ikke gis mulighet til å oppfylle sine plikter etter denne lov eller det foreligger andre særlige grunner”,(Revl., 1999, § 7-1 andre ledd). Etter revl. § 5-2 tredje ledd skal den revisjonspliktige gi revisoren adgang til alle opplysninger for å kunne foreta de undersøkelsene som revisoren finner nødvendig for å

kunne utføre oppdraget. Hvis den revisjonspliktige ikke oppfyller denne plikten, og skaper vansker for revisjonens gjennomføring, har revisoren muligheten til å benytte seg av retten sin for å fratre. Før revisoren bestemmer seg for å benytte seg av retten sin bør han vurdere om det kan utføres andre alternative kontrollhandlinger for å kunne avgi en bekreftelse på regnskapet eller om tilbaketredden er en bedre løsning (NOU 1997:9, s. 310). Hvis revisoren har muligheten til å utføre andre alternative kontrollhandlinger bør han velge å fullføre revisjonsoppdraget, og omtale om det forholdet i sin beretning om nødvendig.

“Andre særlige grunner” i revl. § 7-1 andre ledd er det andre grunnlaget som utløser retten til å frasi seg oppdraget, og hva som menes med dette sies det relativt lite om. Lovforarbeidene sier imidlertid at ““Andre særlige grunner” vil i første rekke knytte seg til tilfelle der tillitsforholdet mellom revisor og foretaket svekkes, for eksempel fordi revisor, uten å ha tilstrekkelig dokumentasjon på dette, får mistanke om at ting holdes utenfor regnskapet, at han ikke får all den informasjon han burde fått mv” (NOU 1997:9, s. 310).

Retten til å kunne trekke seg etter “andre særlige grunner” ligger i grenseland mellom retten til å trekke seg på grunn av mangel av å kunne oppfylle sine plikter som revisor og plikten til å frasi seg oppdraget etter revl. § 7-1 første ledd (Siebke, 2009). Retten til å fratre utløses blant annet når en revisor og foretaket har et dårlig tillitsforhold og revisoren får mistanke om at noe er uriktig, men har ikke muligheten eller grunnlag til å bevise dette. Revisoren bør benytte seg av den retten for å ikke komme i en vanskelig situasjon senere (Cordt-Hansen et al., 2010, s. 344).

2.5 ISA 570 - Fortsatt Drift

ISA 570 omhandler revisorens oppgaver og plikter ved revisjon av et regnskap når det gjelder fortsatt drift og konsekvenser denne vurderingen har for revisjonsberetninger. Denne standarden er utarbeidet med tanke på hvordan revisor skal forholde seg til forutsetningen og ikke med tanke på revisors plikter i forbindelse med opplysninger i årsberetningen (Birkeland, 2017, s. 251). Dersom fortsatt drift legges til grunn ved utarbeidelse av regnskapet, forutsettes det at virksomheten har evnen til å fortsette i en overskuelig fremtid, jf. ISA 570 punkt 2. Om dette ikke er tilfellet og ledelsen har til hensikt om å avvikle selskapet eller å avslutte driften skal det forutsettes at fortsatt drift-forutsetning er ikke gjeldende.

2.5.1 Revisors plikter vedrørende fortsatt drift-forutsetningen

Det kreves av revl. § 5-1 første ledd at revisoren skal foreta en vurdering om årsregnskapets opplysninger blant annet om forutsetning om fortsatt drift er konsistente med regnskapet og om det er i samsvar med loven og forskrifter (Gulden, 2016, s. 278). I revl. § 5-6 tredje ledd kreves det at revisor skal gi en separat konklusjon om dette i revisjonsberetningen. Når en revisor skal gjennomføre vurderinger om fortsatt drift tar han utgangspunktet i ISA 570. Ut ifra hvilken forutsetning som ledelsen har lagt til grunn i årsregnskapet, har revisoren som mål å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for å kunne konkludere om ledelsens bruk av forutsetningen ved utarbeidelsen av regnskapet er riktig. På bakgrunn av revisjonsbevis som ble innhentet skal revisoren konkludere om hvorvidt det foreligger en vesentlig usikkerhet knyttet til enhetens evne til å fortsette i overskuelig fremtid, jf. ISA 570, punkt 9.

2.5.2 Revisors vurdering om usikkerhet knyttet til fortsatt drift

For å kunne uttrykke seg om enhetens evne til fortsatt drift, må vurderingen tas ut ifra enhetens samlede økonomiske situasjon (Birkeland, 2017, s. 251). Revisor må foreta risikovurderingshandlinger etter ISA 315 *Identifisering og vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon gjennom forståelse av enheten og dens omgivelser*, i planleggingsfasen og vurdere om hvorvidt det foreligger hendelser eller forhold som kan skape tvil av betydning om selskapets evne til fortsatt drift, jf. ISA 570 punkt 10.

Det er en rekke forhold og hendelser som kan være med å skape tvil om enhetens evne til fortsatt drift og disse bør revisoren være litt oppmerksom på under gjennomføringen av revisjonen, jf. ISA 570 punkt A3. Momentene som er oppgitt i ISA 570 punkt A3 kan deles inn i finansielle forhold, driftsrelaterte forhold og andre forhold. Det er i hovedsak faktorer som er knyttet til driften og finansiering av enheten der svak likviditet, herunder kapitalbehov, arbeidskapital, resultatutvikling og inntjeningsevne går igjen (Rødssæteren & Gøbel, 2009). Disse hendelser eller forhold må revisoren følge opp da de kan ha en betydning for hele revisjonen.

Revisoren skal foreta en vurdering om ledelsen har gjennomført en foreløpig vurdering av enhetens evne til fortsatt drift. Hvis denne vurderingen er gjennomført, skal revisoren gjennomgå og diskutere dette med ledelsen, jf. ISA 570 punkt 10. Ved å gjennomgå vurderingen gir det rom for å avdekke forhold som kan ha betydning for risikovurderingen og

for planleggingen av revisjonshandlinger. Dersom ledelsen har ennå ikke gjennomført denne vurderingen, bør revisoren diskutere det med ledelsen i planleggingsfasen for å få rede på om de har kjennskap til hendelser eller forhold som kan skape tvil, og som må tas hensyn til i revisjonen, jf. ISA 570 punkt 10b. Under hele revisjonsprosessen skal revisoren være oppmerksom på revisjonsbevis vedrørende hendelser eller forhold som kan skape tvil av betydning om enhetens evne til fortsatt drift, jf. ISA 570 punkt 11. Vurderingen som blir gjort løpende under revisjonen kan være av stor betydning for regnskapsbrukerne og andre som har interesser hos revisjonsklienten (Birkeland, 2017, s. 252).

Det kreves av ISA 570 punkt 12 at revisor skal evaluere hvordan ledelsen har vurdert enhetens evne til fortsatt drift. Dette vil bestå av at revisoren vurderer hvordan ledelsen har gått frem, hvilke forutsetninger de har lagt til grunn, hvilke regnskapsmaterialer de har tatt utgangspunkt i, og om den konklusjonen de har kommet fram til er logisk og tilstrekkelig underbygget (Gulden, 2016, s. 279). Revisoren sjekker også om relevante hendelser og forhold som er avdekket gjennom revisjonen, har blitt hensyntatt av ledelsen.

Ledelsens vurdering om virksomhetens evne til å fortsette driften i overskuelig fremtid skal dekke minst tolv måneder, hvis dette ikke er tilfelle skal revisoren be ledelsen om å utvide vurderingsperioden til minst tolv måneder, jf. ISA 570 punkt 13. Når en revisor vurderer evnen til fortsatt drift i en virksomhet er dette knyttet til perioden frem til neste regnskapsavslutning. Han må i tillegg vurdere om ledelsen har kjennskap til hendelser og forhold som kan skape tvil av betydning ut over perioden som ledelsen har lagt til grunn, jf. ISA 570 punkt 15.

Dersom det innhetens ytterligere revisjonsbevis under revisjonen som kan påvirke den foreløpige risikovurderingen, skal revisoren revurdere sin risikovurdering, jf. ISA 315 punkt 31. Dette følger av at hvis det etter revisorens risikovurdering, identifiseres hendelser eller forhold som kan skape tvil om enhetens evne til fortsatt drift, oppstår det nødvendigheten til å foreta en revurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon jf. ISA 570 punkt A7.

Dersom det er identifisert hendelser eller forhold som kan skape tvil skal revisoren gjennomføre ytterligere revisjonshandlinger, herunder av motvirkende faktorer som er oppgitt i ISA 570 punkt 16 og disse er blant annet å vurdere ledelsens planer om fremtidige

handlinger og eventuelt be om skriftlige uttalelser fra ledelsen om deres planer for fremtidige tiltak og vurdere hvorvidt de er gjennomførbare.

Det er iboende begrensninger på revisors mulighet til å oppdage vesentlig feilinformasjon av særlig betydning når det gjelder fremtidige hendelser eller forhold som kan medføre at en enhet ikke kan fortsette driften, jf. ISA 200 *Overordnede mål for den uavhengige revisor og gjennomføringen av en revisjon i samsvar med de internasjonale revisjonsstandardene* punkt A53. En følge av dette er at revisor ikke kan spå fremtiden de neste kommende 12 måneder da fremtiden er uforutsigbart. Det at revisor har en iboende begrensning er ikke en begrunnelse for at de skal si seg tilfreds med revisjonsbevis som er mindre overbevisende jf. ISA 200 punkt A54.

2.5.3 Revisors konklusjoner

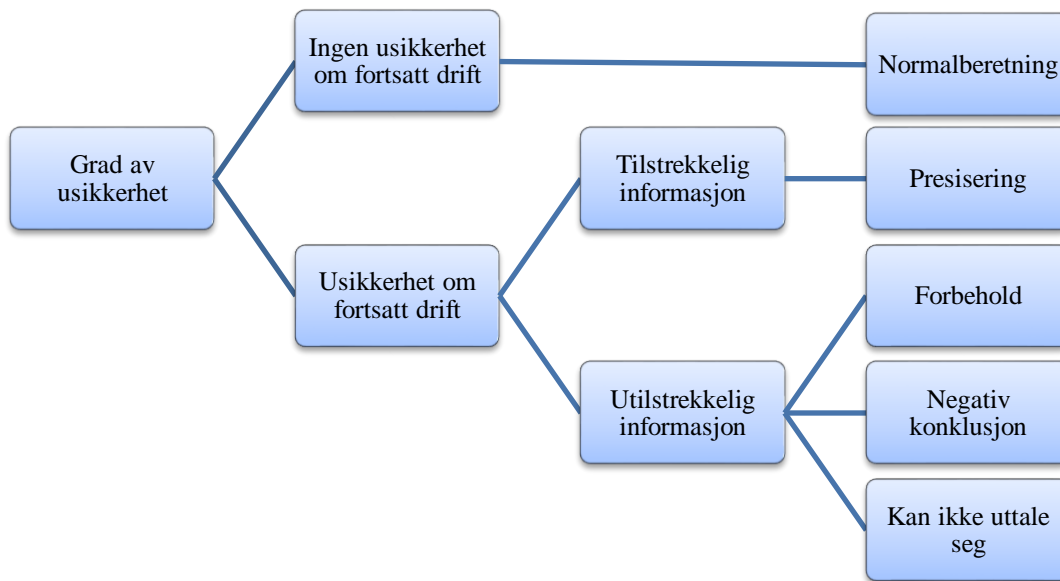
Basert på tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis som revisoren har innhentet skal han konkludere om hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til virksomhetens evne til fortsatt drift, jf. ISA 570 punkt 18. Som nevnt tidligere skal det opplyses separat om dette i revisjonsberetning, jf. revl. § 5-6 tredje ledd. Hvilke konklusjoner revisoren kommer frem til angående virksomhetens evne til å fortsette avhenger av foretakets situasjon, og hvilke typer informasjon som er oppgitt i årsberetning og regnskapet av foretaket.

De forskjellige type konklusjoner som avgis av revisoren i revisjonsberetning er normalberetning, en umodifisert konklusjon med presisering eller en modifisert konklusjon; herunder forbehold, revisor kan ikke uttale seg om regnskapet eller negativ konklusjon jf. ISA 570 punkt 17-24:

1. Fortsatt drift-forutsetningen er riktig og det foreligger ikke noen vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape tvil av betydning om enhetens evne til fortsatt drift.
  - Revisor avgir en *normalberetning*
2. Fortsatt drift-forutsetningen er riktig, men det foreligger en vesentlig usikkerhet og det er gitt tilstrekkelig opplysninger i regnskapet med ledelsens plan for å håndtere dette. Revisoren opplyser tydelig at enheten kan ha vanskeligheter med å realisere sine eiendeler og fullføre sine forpliktelser i normal forretningsmessig drift.

- Revisor avgir *en umodifisert konklusjon med et presiseringsavsnitt* som fremhever eksistens av en vesentlig usikkerhet og viser til notene i regnskapet som gir ytterligere opplysninger om forholdene.
3. Fortsatt drift-forutsetning er riktig, men det foreligger en vesentlig usikkerhet som kan skape tvil av betydning om enhetens evne til fortsatt drift og det er ikke gitt tilstrekkelig opplysninger om det. Revisor avgir enten:
- *En konklusjon med forbehold* dersom det er ikke gitt tilstrekkelig opplysninger om den vesentlig usikkerheten i regnskapet og effekten av dette kun er vesentlig på postnivå, men ikke gjennomgripende for regnskapet totalt sett, eller
  - *En negativ konklusjon* dersom det er ikke gitt tilstrekkelig opplysninger om den vesentlig usikkerheten i regnskapet og totaleffekten av dette er både vesentlig og gjennomgripende for regnskapet totalt sett.
4. Fortsatt drift-forutsetningen brukt av ledelsen er uriktig, men regnskapet er utarbeidet på grunnlag av forutsetning om fortsatt drift.
- Revisor avgir en *negativ konklusjon*
5. Ledelsen er ikke villig til å gjennomføre eller utvide sin vurdering
- Revisor avgir en *beretning med forbehold* eller en konklusjon om at han *kan ikke uttale seg om regnskapet* siden det er ikke mulig for revisor å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis vedrørende ledelsens bruk av forutsetningen ved utarbeidelsen av regnskapet.

Nedenfor har vi oppsummert de forskjellige beretningene som kan utstedes av en revisor:

Figur 2: Revisjonsberetningens konklusjoner

2.6 Aksjeloven

2.6.1 Krav om forsvarlig egenkapital og likviditet

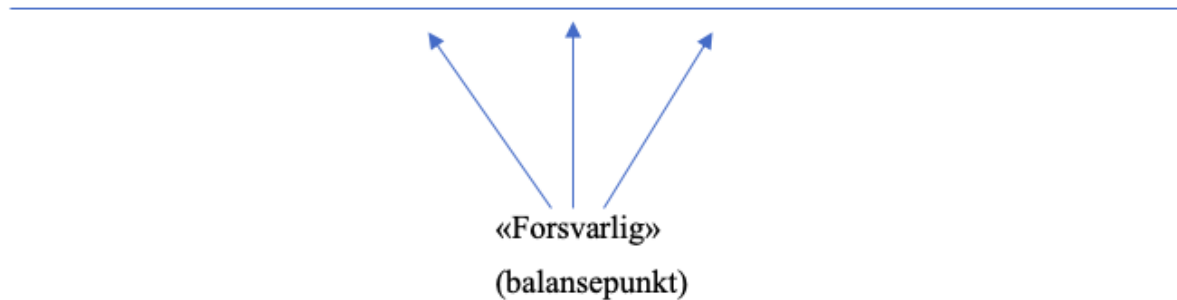
Det følger av aksjeloven § 3-4 at aksjeselskaper “skal til enhver tid ha en egenkapital og en likviditet som er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet.” Det kravet som stilles av asl. § 3-4 er oppstilt for å beskytte både aksjonærene og selskapets kreditorer, ansatt og andre. Den skal forhindre at selskapets egenkapital og likviditet ikke synker under et nivå som er uforsvarlig lav. Siden selskapets kreditorenes interesser må ivaretas tvinges styret til å følge aktsomt med på selskapets soliditet og likviditet. Styret må også ha et fokus på deres ansvar for forvaltningen av selskapets midler i denne forbindelse. De skal gjøre det på en best mulig måte slik at midlene ikke går tapt, men holdes intakt, helst skal midlene øke og gi avkastning av den investeringen deltakelsen utgjør (NOU 1996:3, s. 47).

Hvorvidt selskapet har forsvarlig egenkapital og likviditet har en betydning for blant annet om det kan utdeles utbytte, eventuelt hvor mye som kan deles ut, i hvilken grad selskaper kan erverve egne aksjer, og om det kan foretas en kapitalnedsettelse (Hansen & Kristiansen, 2012). Å ta en avgjørelse om egenkapitalen og likviditetens forsvarlighet er en oppgave som er vanskelig. Dermed er ordet “forsvarlig” det avgjørende forholdet når selskapets egenkapital

skal vurderes i forhold til selskapets virksomhet. Forsvarlighetsvurderingen avveies av to elementer; egenkapitalen og likviditeten som må skje ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet.

«Egenkapital» og «likviditet»

«Risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet»

Figur 3: Illustrasjon av “forsvarlig egenkapital” ved balansepunkt

“Egenkapitalen og likviditeten må være tilstrekkelig til at den minst balanserer risikoen ved og omfanget av virksomheten. Hvor balansepunktet er, beror på om egenkapitalen og likviditeten er «forsvarlig»” (Bråthen, 2017, s. 129).

For å kunne avgjøre om et selskap har forsvarlig egenkapital må en kunne klarlegge hva som skal inngå i selskapets “egenkapital”. Ifølge lovforarbeidene (NOU 1996:3) er det selskapets reelle egenkapital som er utgangspunktet for vurderingen av forsvarligheten av egenkapitalen og ikke den balanseførte egenkapitalen (Bråthen, 2017, s. 130). Grunnen til at utgangspunktet for vurderingen er den reelle egenkapitalen er at det kan oppstå uoverensstemmelser som kan føre til en ikke tar hensyn til merverdier som kan oppstå ved endringer av estimater, for eksempel vurdering av omløpsmidler og anleggsmidler, jf. rskl. §§ 5-2 til 5-4. Hvis styret er i tvil om de skal bruke den reelle egenkapitalen eller den bokførte verdien så bør de holde seg til den bokførte verdien (Hansen & Kristiansen, 2012). Endringene som har skjedd i løpet av regnskapsåret skal opplyses i årsregnskapet, jf. rskl. §§ 6-2 og 7-25.

Det må på den andre siden også tas hensyn til forpliktelser som oppstår som en følge av å drive et selskap. Det uttrykket “og en likviditet” referer til virksomhetens betalingsevne og forklarer hvor god kjøpekraft en virksomhet har i øyeblikket (Eklund & Knutsen, 2011, s. 152). Når et selskap har en god likviditet, har virksomheten muligheten til å kjøpe varer og

betale sine forpliktelser etter hvert som de forfaller, dette gjelder særlig evnen til å kunne innfri den kortsiktige gjelden.

Aksjeloven § 3-4 tilføyer ikke om hva som legges i ordet “forsvarlig” når det gjelder egenkapital og likviditet i aksjeselskaper. Hva som legges i begrepet “forsvarlig” er imidlertid et spørsmål som gir åpning for skjønnsmessige betraktninger og vurderinger (Hansen & Kristiansen, 2012). Dermed kreves det at det skal foretas en helhetsvurdering av selskapets samlede økonomiske stilling (Bråthen, 2017, s. 131). Egenkapitalen og likviditeten bør derfor være rettet til den virksomheten som de driver, slik at sannsynligheten for betaling av forpliktelsene vil bli innfridd.

Ved vurdering av selskapets forsvarlighet er dermed egenkapitalens og likviditetens størrelse utgangspunktet. For å kunne bedømme om egenkapitalen og likviditeten er lavere enn “forsvarlig” kan en ikke utføre en isolert vurdering av selskapets egenkapital og likviditet. Det er en del elementer som bør inkluderes i en slik vurdering, for eksempel selskapets likviditet og kontantstrømmer, selskapets finansieringssituasjon (forfallstidspunkt og vilkår for selskapets gjeld), og om selskapet kan forvente tilførsel av kapital ved kapitaltap (Bråthen, 2017, s. 131). Kravet om forsvarlig egenkapital og likviditet skal følges opp til enhver tid (Hansen & Kristiansen, 2012; Justis- og Politidepartementet, 1994).

Vurderingen om egenkapitalen og likviditeten er “forsvarlig” må gjøres “ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet”. Den risikoen som analyseres må ses i forhold til hva et selskap driver med og størrelsen på det selskapet. Driftssyklus til et selskap har en påvirkning på kapasiteten av egenkapitalen og likviditeten og må derfor tas i betraktningen når en tar vurderingen om forsvarligheten til egenkapital og likviditet. Det at selskapets egenkapital er lav ved vurderingstidspunktet vil ikke si at den er uforsvarlig lav hvis ledelsen har berettigede forventninger om at den økonomiske situasjonen kommer til å bli bedre innen rimelig tid (NOU 1996:3, s. 146). Dermed gir dette rom for at en kan godta en svakere økonomisk stilling for selskaper som er i oppstartingsfase enn for selskaper som er i en normal driftsfase.

2.6.2 Styrets plikter etter asl. § 3-5

(1) Hvis det må antas at egenkapitalen er lavere enn forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet, skal styret straks behandle saken. Styret skal innen rimelig tid

innkalle generalforsamlingen og gi den en redegjørelse for selskapets økonomiske stilling. Dersom selskapet ikke har en forsvarlig egenkapital i samsvar med § 3-4, skal styret på generalforsamlingen foreslå tiltak for å rette på dette.

(2) Hvis styret finner ikke grunnlag for tiltak som skal settes i verk eller at tiltak ikke lar seg gjennomføre, skal det foreslå selskapet oppløst. (Asl., 1997, § 3-5)

Når et selskap befinner seg i en fase hvor selskapets reelle egenkapital er uforsvarlig lav har styret en handleplikt. Hensikten bak regelen er at styret, som har det øverste ansvaret, skal sette i verk tiltak for å kunne redde selskapet eller redusere selskapskreditorenes tap slik at selskapet blir reddet mens muligheten fortsatt foreligger. Plikten til at styret skal handle “straks” fremgår av at asl. § 6-20 første ledd hvor det er oppgitt at styrelederen skal sørge for behandling av aktuelle saker.

Dersom egenkapitalen er uforsvarlig lav på grunn av forhold som er av forbigående art eller en enkeltstående hendelse, kan styret vedta å avvente slik at situasjonen forbedrer seg og egenkapitalen kommer på et forsvarlig nivå i løpet av kort tid. Hvis situasjonen ikke er av en forbigående art så er styret oppfordret til å vurdere om det kan iverksettes tiltak innenfor styrets eget ansvar. Styret skal komme med konkrete forslag om hvilke planer de har for å bringe egenkapitalen i samsvar med aksjekapitalen for eksempel ved å foreslå tilførsel av ny egenkapital, fusjon, fisjon eller endringer i virksomheten som forutsetter vedtektsendring, eller å kutte ned på kostnader (Justis- og Politidepartementet, 1994, s. 195).

Hvis styret ikke klarer å finne grunnlag for tiltak som kan settes i verk for å få egenkapital til å bli forsvarlig, skal selskapet oppløses, jf. asl. § 3-5 andre ledd. Relasjonen mellom rskl. § 4-5 og asl. §§ 3-4 og 3-5 er rskl. § 3-3a syvende ledd nr. 3 hvor det står oppgitt at “dersom styrets handleplikt ved tap av egenkapital har inntrådt i henhold til aksjeloven eller allmennaksjeloven § 3-5 skal det opplyses om det er besluttet eller satt i verk tiltak for å sikre selskapets drift, eventuelt å oppløse selskapet”. Ifølge lovforarbeidene er det klart at kravet til forsvarlig egenkapital skal vurderes ut fra en forutsetning om fortsatt drift (Justis- og Politidepartementet, 1996, s. 52). Hvis styret mener at selskapet skal oppløses kan det konkluderes med at forutsetning om fortsatt drift ikke er tilstede og dette skal stå i årsberetningen til selskapet jf. rskl. § 3-3a syvende ledd nr. 2.

2.7 Finansielle nøkkeltall

De tallene som fremkommer i de respektive perioders regnskaper gir oss en forståelse av de tallmessige sammenhenger for det året som har gått. Det blir brukt ulike metoder for å utføre en regnskapsanalyse. De tre metodene som er vanlig å bruke etter Kristoffersen (2014) er, (1) horisontale analyser eller trendanalyser, (2) vertikale analyser og (3) nøkkeltallsanalyser.

For vår undersøkelse har vi valgt å fokusere på bruken av nøkkeltallsanalyse. Ved å utføre en regnskapsanalyse får bedriften frem en rekke finansielle nøkkeltall. Disse kan enten sett isolert eller i sammenheng over flere perioder, gi oss verdifull informasjon og grunnlag til å kunne foreta gode beslutninger, og forbedre lønnsomheten i virksomheten (Hoff & Helbæk, 2016, s. 157). Finansielle nøkkeltall er økonomiske indikatorer som gir overblikk over virksomheter og muliggjør sammenligning av selskaper. Disse nøkkeltallene har blitt anvendt av revisorer og forskere for forskjellige formål, alt fra prediksjon av driften videre, revisjonsplanlegging til gjennomgang og forutsigelse om fortsatt drift for revisjonsberetninger (LaSalle & Anandarajan, 1996).

Det finnes mange studier som undersøker variabler av konkurs og fortsatt drift-forutsetning, og disse variablene varierer fra studie til studie (Carson et al., 2013). Jane F. Mutchler (1984) kom fram til konklusjonen om at finansielle nøkkeltall er relatert til revisjonsberetninger. Mutchlers (1984) topp fem finansielle nøkkeltall er: (1) net worth /total liabilities, (2) current assets/current liabilities, (3) net worth/total debt, (4) total debt / total assets, og (5) total liabilities/total assets.

I et senere studie kom LaSalle og Anandarajan (1996) med en oppdatering av disse nøkkeltallene etter å ha undersøkt det revisor opplyser å være deres fem beste finansielle nøkkeltall. Disse var, (1) net worth/total liabilities, (2) cash flows from operations/total liabilities, (3) current assets/current liabilities, (4) total liabilities/total assets, og (5) change in net worth/total liabilities. Dette tyder på at det er en klar sammenheng mellom de finansielle nøkkeltallene og revisorsberetninger. LaSalle og Anandarajan (1996) skriver at selv om det ikke er åpenbart om hvorfor finansielle nøkkeltall burde relateres til revisors valg av revisjonsberetning når det gjelder fortsatt drift, ville det ha vært overraskende hvis de ikke var iblant de mest viktigste faktorene som revisoren må ta i betraktning når de utgir en revisjonsberetning om fortsatt drift.

Carson et al. (2013) viser til tidligere forskning og sier at revisorer har større sannsynlighet til å avgi en modifisert revisjonsberetning når det gjelder fortsatt drift dersom selskapene er mindre lønnsomme, har høyere gjeldsgrad, har lavere likviditet, og er en mindre virksomhet. En nyere studie av Susanto og Pradipta (2017) undersøkte finansielle faktorer som påvirker modifiserte beretninger. Denne viste at høyere gjeldsgrad og dårligere likviditet ikke har påvirkning på modifisering av beretningen. Siden resultatene fra tidligere forskninger er motstridende, ser vi behov etter mer forskning innenfor dette fagfeltet for å få en meningsfylt konklusjon.

2.7.1 Utvalgte finansielle nøkkeltall

Vi har valgt å se på hvordan konkurstruede selskaper rapporterer om deres evne til fortsatt drift. I forbindelse med dette vil det være aktuelt å se på årsregnskapene og foreta en analyse. Den analysen som vi har valgt å foreta er en finansiell nøkkeltallsanalyse hvor det legges vekt på indikatorer som har en betydning på selskapets evne til videre drift. Ifølge Hoff og Helbæk (2016) deles den tradisjonelle regnskapsanalysen inn i tre deler, (1) rentabilitetsanalyse, (2) likviditetsanalyse og (3) finansierings- og soliditetsanalyse. Siden vi har som hovedfokus å se på selskapets evne til videre drift har vi derfor valgt å fokusere på likviditet- og soliditetsanalyser.

For å kunne begjære en bedrift konkurs, må kravet om at bedriften er insolvent være tilstede, det vil si at den er illikvid og insuffisient altså eiendelene er verdt mindre enn gjelden (Boye & Keeping, 2018, s. 271). Uten likviditet kan ikke en bedrift betale sine forpliktelser eller foreta lønnsomme investeringer og i enkelte tilfeller kan mangel av likviditet lede til konkurs (Boye & Keeping, 2018, s. 211). En lønnsom bedrift er ikke alltid et tegn på at likviditeten er god (Hoff & Helbæk, 2016, s. 163). Dersom selskapet ikke har evnen til å kunne et tåle tap (soliditet) kan det resulterer i at bedriften går konkurs (Boye & Keeping, 2018, s. 217).

2.7.2 Likviditetsanalyse

En likviditetsanalyse er en kartlegging av evnen til å betale sine forpliktelser ved forfall, altså kalt for bedriftens betalingsevne (Kristoffersen, 2014, s. 486). Det handler om å kunne igangsette eventuelle tiltak dersom bedriften befinner seg i en illikvid stilling. Dermed er tilfredsstillende likviditet sannsynligvis en av de viktigste oppgavene for bedriftsledelsen da

unnlattelse av dette vil i sin ytterste konsekvens føre til konkurs (Hoff & Helbæk, 2016, s. 163).

2.7.2.1 Likviditet

Det er mest vanlig å regne ut nøkkeltallene for likviditetsanalyser fra bedriftens balanse, og foreta en vurdering av omløpsmidlenes størrelse i forhold til den kortsiktige gjelden (Hoff & Helbæk, 2016, s. 165). Likviditetsgrad 1 også kalt for *Current Ratio* på engelsk er et mye brukt likviditetsmål for å måle bedriftens evne til å dekke sine betalingsforpliktelser etter hvert som de forfaller. Denne forteller oss om forholdet mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld. Formelen er:

$$\text{Likviditetsgrad 1} = \frac{\text{Omløpsmidler} + \text{ubenyttet kassekreditt}}{\text{Kortsiktig gjeld}}$$

Ubenyttet kassekreditt må inkluderes siden det er en del av bedriftens likviditetsreserve. Likviditetsgrad 1 har et alminnelig krav om at den skal være ≥ 2 , men denne bør være større enn 2. Dersom forholdstallet er lik 2 vil dette tyde på at halvparten av finansiering av omløpsmidlene kommer i fra den langsiktige kapitalen (langsiktig gjeld og egenkapital) (Hoff & Helbæk, 2016, s. 165).

En ulempe med likviditetsgrad 1 er at det er vanskelig å estimere når den er på et tilstrekkelig nivå. Det er argumentert av Petersen et al. (2017) at det ikke er mulig å ha en generell tommelfingerregel når man kommer forbi forskjellige bedrifter eller bransjer. Produksjonsbedrifter har ofte større lager og kundefordringer, som betraktelig overstiger driftsforpliktelser. På den andre siden kan du ha servicefirmaer som er kjent for å ha et lavt lager som resulterer i at den kortsiktige gjelden er større enn omløpsmidler. Derfor må denne begrensningen også tas i betraktning når man vurderer om likviditetsgraden er god eller ikke.

2.7.2.2 Arbeidskapital

Størrelsen på bedriftens *arbeidskapital* samt endringene i denne perioden er også et viktig likviditetsmål som en må ta hensyn til (Hoff & Helbæk, 2016, s. 167). Analyse av dette er viktig for en bedrift siden dette nøkkeltallet gir en svært god og presis vurdering av likviditetsbehovet (Hammertrø, 2015). Nøkkeltallet kan beregnes på to forskjellige måter, ved

å se på forskjellen mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld eller ved å se på forskjellen mellom langsiktig kapital og anleggsmidler.

$$\text{Arbeidskapital} = \text{Omløpsmidler} - \text{Kortsiktig gjeld} = \text{Langsiktig Kapital} - \text{Anleggsmidler}$$

Forholdstallet til arbeidskapitalen bør ikke i noen tilfeller være negativ for dersom den er, vil bedriften normalt ha problemer med å betale sine forpliktelser hvis de ikke har betydelig ubenyttet kassekreditt å flyte på (Hoff & Helbæk, 2016, s. 167). Arbeidskapitalen til en bedrift vil svinge mye gjennom året som en følge av at omsetningen enten øker eller minker, og disse svingninger forteller om hvordan likviditeten har utviklet seg over tid (Hammertrø, 2015). Ifølge Hoff og Helbæk (2016), ønsker man normalt en positiv endring i arbeidskapitalen.

Kristoffersen (2014) uttrykker at det kan fort oppstå et feilaktig bilde dersom man vurderer en bedrifts betalingssevne kun ut fra bedriftens regnskapsdata. Dette skyldes av at når man analyserer balansen som er fra et bestemt tidspunkt, tar ikke den hensyn til alle hendelser som har skjedd i løpet av året. Den tar blant annet ikke hensyn til forfallstidspunkter eller muligheten for å ta opp nye kreditter (Kristoffersen, 2014, s. 492). Bedriften kan for eksempel i løpet av året klare å skaffe seg ny kreditt ved at de øker eller velger å utnytte den ubenyttede kassekreditten som de har tilgjengelig. Betalingsforpliktelsene er knyttet til fremtiden og bedriften har alltid muligheten til å tilføye nye likvide midler gjennom salg og innbetaling fra kunder som en følge av deres løpende drift (Petersen et al., 2017, s. 232). Derfor er det viktig å analysere endringen fra år til år for å kunne se om det har skjedd en positiv eller negativ utvikling i likviditetssituasjonen for å kunne se på det som en helhet.

2.7.3 Soliditetsanalyse

Soliditet er definert som bedriftens evne til å kunne tåle tap over tid, men det handler også om bedriftens mulighet til å kunne foreta strategiske investeringer (Hammertrø, 2015). Når en omtaler om soliditeten til en bedrift er dette direkte knyttet til egenkapitalsituasjonen i bedriften. De sentrale begrepene ved analyse av soliditet er ifølge Kristoffersen (2014) *egenkapitalprosent*, *gjeldsgrad* og *rentedekningsgrad*. Vi kommer til å fokusere på egenkapitalandelen og gjeldsgraden i vår undersøkelse.

2.7.3.1 Egenkapitalprosenten

Egenkapitalprosenten viser hvor mange prosent av eiendelene som er finansiert med egenkapital (Eklund & Knutsen, 2011, s. 168). Dette nøkkeltallet forteller oss om hvor mye av kapitalen bedriften kan tape før fremmedkapitalen blir påført tap (Kristoffersen, 2014, s. 489).

$$\text{Egenkapitalprosent} = \frac{\text{Egenkapital}}{\text{Eiendeler}} * 100$$

Det sies av Kristoffersen (2014) at jo større forholdstallet er, desto bedre er soliditeten til bedriften. Hammertrø (2015) forklarer dette videre ved å si at desto større andel egenkapitalen er jo større sikkerhet har eksterne långivere for sine fordringer og lån til bedriften. Hvor stor egenkapitalprosenten skal være er avhengig av hvor kapitalintensiv virksomheten er og hvor stor risiko virksomheten er utsatt for. Det stilles et krav fra aksjeloven § 3-4 om at egenkapitalen skal være forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av selskapets virksomhet.

Siden det finnes ulike type bedrifter innenfor ulike bransjer og markeder er det litt vanskelig å komme med en standard norm eller klare retningslinjer for hvor stor egenkapitalprosent egentlig bør være (Kristoffersen, 2014, s. 489). Hammertrø (2015) mener at et vanlig krav for egenkapitalprosenten bør være på minst 30% for bedrifter som krever en del investeringer. For andre virksomheter der det ikke er krav for store investeringer, kan egenkapitalprosenten ligge under dette nivået (Hammertrø, 2015).

Egenkapitalprosenten har ifølge Petersen et al. (2017) blitt omtalt som en av de beste finansielle nøkkeltall til å predikere konkurs på en tidlig fase. Beaver (1966) og Altman (1968) var en av de første til å vurdere egenkapitalprosentens predikerende kraft for konkurs sammen med andre finansielle nøkkeltall (Petersen et al., 2017, s. 219). En negativ egenkapitalprosent tyder på at det er risiko for konkurs.

Egenkapitalprosenten er ifølge Eklund og Knutsen (2011) vanskelig å bruke til å vurdere bedriftens soliditet og dens evne til å tåle tap. Årsaken bak dette er at for det første er det vanskelig å måle egenkapitalens reelle verdi basert på regnskapet siden det eksisterer ikke noe objektiv verdivurdering av denne. For det andre avhenger egenkapitalen av en rekke forhold,

for eksempel når investeringene er gjennomført, valg av avskrivningsplan, nedskrivninger og tidligere gjennomførte oppskrivninger (Eklund & Knutsen, 2011, s. 169). Eklund og Knutsen (2011) mener derfor at stor egenkapitalprosent ikke gir en garanti for at en bedrift ikke kommer til å gå konkurs, men at den gir heller muligheten til at bedriften kan ta opp nye lån for å dekke sine betalingsforpliktelser.

2.7.3.2 Gjeldsgrad

Det andre forholdstallet som er viktig for å analysere soliditeten er *gjeldsgraden*, beskrevet som forholdet mellom kapital som er finansiert av utenforstående og eierne (Eklund & Knutsen, 2011, s. 167). Denne forteller oss om i hvilken grad en bedrift har evne til å tåle et tap før dette påvirker forpliktelsene til långiverne (Hammertrø, 2015). Jo lavere tall desto mer solid er virksomheten (Kristoffersen, 2014, s. 489). Eklund og Knutsen (2011) utdyper forklaringen på det ved å tilføye at jo mindre gjeld en bedrift har, desto mindre betalingsforpliktelser med hensyn til avdrag og renter vil bedriften ha. Kravet som er stilt til kontantinntjeningen blir dermed lavere og jo lavere gjeldsgraden er, desto mindre risiko er det for at bedriften blir slått konkurs (Eklund & Knutsen, 2011, s. 168).

$$\text{Gjeldsgrad} = \frac{\text{Total gjeld}}{\text{Egenkapital}}$$

Fordelen med å bruke dette nøkkeltallet for å analysere soliditeten er at det tydelig får frem risikoen som eierne er eksponert for i forhold til långivere og andre kreditorer. Ulempen er at den forteller ikke noe om evnen til å betjene gjelden (Hammertrø, 2015).

Andre faktorer som har en påvirkning på selskapets soliditet og likviditet er årsresultat og driftsresultat. Dersom et selskap har underskudd kommer dette til å ha en påvirkning på egenkapitalen. Driftsresultat brukes ofte når man diskuterer hvor bra et selskap gjør det finansielt. Dette forholdstallet gir investorer en følelse om hvordan kontantstrømmen er før betaling av gjeld, avskrivninger og nedskrivninger. Dette gir ledelsen og investorer muligheten til å se om bedriften er på riktig vei (Hammertrø, 2015).

Disse utvalgte finansielle nøkkeltall skal vi benytte for å analysere selskapets evne til fortsatt drift. Det skal undersøkes om finansielle nøkkeltallenes påvirkning har en betydning for utstedelse av en revisjonsberetning med vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift.

3 Metode

Hensikten med dette kapitlet er å beskrive hvilken metode og hvilket forskningsdesign som er benyttet i denne studien. Dette kapitlet skal beskrive fremgangsmåten ved utforming av undersøkelsen, metoden for innsamling av data og studiens kvalitet vil bli vurdert.

3.1 Forskningsdesign

Når det skal gjennomføres en undersøkelse må det gjøres mange valg, blant annet hva og hvem som skal undersøkes og hvordan undersøkelsen skal gjennomføres. Dette er også kjent som studiens forskningsdesign (Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2016, s. 69). I utgangspunktet finnes det tre hovedtyper av forskningsdesign som er eksplorativt design, deskriptivt design og kausalt design. Vi benytter både eksplorativt og deskriptivt forskningsdesign. Vi ønsker å analysere om finansielle nøkkeltall har en påvirkning på utstedt revisjonsberetningen når det gjelder fortsatt drift. I tillegg til dette ønsker vi å oppnå en bedre forståelse av revisors vurdering av fortsatt drift-forutsetningen.

3.2 Metodetriangulering

Denne undersøkelsen tar utgangspunktet i en metodetriangulering. Det er ulike måter å triangulere metoder på, og det er problemstillingen som bestemmer hvilken metode som bør benyttes i et gitt tilfelle. En måte er å først bruke kvantitativ metode for å kartlegge utbredelsen av et fenomen, for så ved hjelp av kvalitativ metode å få dybdekunnskap om fenomenet (Røykenes, 2009).

Den innsamlede dataen er av både kvantitativ og kvalitativ art. Tallmateriale fra de 46 konkurrammede selskapenes årsregnskap vil behandles som kvantitativt ved beregning av finansielle nøkkeltall. Behovet for å gå i dybden på vurderingen av fortsatt drift-forutsetningen taler for kvalitativ tilnærmingen. Ved å benytte metodetriangulering gir det en større gyldighet til forskningen ved å søke etter bekreftende funn og oppveier for svakhetene fra en enkelt metodikk.

3.3 Datainnsamling

Data kan samles ved hjelp av ulike primære og/eller sekundære datainnsamlingsmetoder. Data som blir samlet inn av forskeren selv er kalt primærdata. Den kan bli samlet inn med intervjuer, observasjoner eller ved å administrere spørreundersøkelser. Sekundærdata er det

som blir samlet gjennom allerede eksisterende data, som Statistikk sentralbyrå (Gripsrud, 2016, s. 69). I denne oppgaven benytter vi både primærdata og sekundærdata. For å få en dypere forståelse av temaet har vi brukt artikler, bøker, ulike lov- og regelverk og revisjonsstandarder. Vi bruker sekundær data fra Brønnøysundregistret som er en offentlig kilde, og primærdata i form av dybdeintervju av revisorer med erfaring fra de forholdene som vi ønsker å studere.

Vi skal se om revisjonsberetningene med vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift har dårligere finansielle nøkkeltall og for det bruker vi selskapene som gikk konkurs på Sørlandet i 2018. Sørlandet ble et naturlig valg for utvalget da undersøkelsen ble utført ved Universitet i Agder og årstallet 2018 ble valgt for å kunne ha mest mulig oppdatert og relevant data. For å finne data søkte vi på “kunngjøringer” i konkursregisteret i Brønnøysundregisteret. Det var 281 som ble begjæret konkurs i 2018, og av disse var 220 aksjeselskaper. For å se om det var en sammenheng mellom de finansielle nøkkeltallene og utstedt revisjonsberetningen valgte vi å bruke selskaper som hadde revisor ved deres siste avlagte årsregnskap. Det var 46 aksjeselskaper som hadde revisor på det tidspunktet de gikk konkurs. Deretter bestilte vi årsregnskapene til de 46 aksjeselskapene fra Brønnøysundregisteret.

For å få en forståelse for hvordan revisorer foretar fortsatt drift vurderinger for konkurstruede selskaper bestemte vi å ha dybdeintervjuer med en caseoppgave. Vi brukte en strukturert intervjuemetode med en intervjuguide hvor tema, spørsmål og rekkefølgen var fastlagt på forhånd. Vi valgte å knytte en caseoppgave til intervjuet slik at vi fikk mer praktisk vinkling til svarene. Intervjuguiden og caseoppgaven var utarbeidet på forhånd og alle respondentene fikk tilsendt caseoppgaven med tilhørende spørsmål i forveien. Intervjuspørsmålene ble formulert med en inspirasjon fra en tidligere svensk mastergradsoppgave for å oppfylle formålet med studien vår (Nordholm & Björkstand, 2014). Vi valgte ikke å ta opp intervju på opptak, da vi antok at å ta opp intervjuene kunne bidra til at revisorene ikke snakket like åpent om temaet som de ville gjøre uten båndopptaker.

For caseoppgaven valgte vi å bruke årsregnskapene av to aksjeselskap som gikk konkurs i 2018. Adeno Kristiansand AS fra Vest-Agder som fikk konklusjon med forbehold og Bygg og Personal Service AS fra Aust-Agder som fikk normalberetning. Vi sendte respondentene årsregnskapene uten revisjonsberetning for å se hvilken konklusjon respondentene kommer

fram til. På denne måten fikk vi belyst hvordan revisorer utførte fortsatt drift vurderingen i praksis.

3.3.1 Slutningsstatistikk

Slutningsstatistikk har et utgangspunkt i deskriptiv statistikk hvor hensikten er å beregne usikkerhet knyttet til generalisering av resultater fra et utvalg til en populasjon (Johannessen et al., 2016, s. 416). Vi utførte hypotesetesting for å se om det var en forskjell mellom finansielle nøkkeltallene i de to gruppene i utvalget vårt.

Vi grupperte utvalget vårt i to grupper; *“revisjonsberetningene med vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift”* og *“revisjonsberetningene uten vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift”*. Siden undersøkelsens fokus er fortsatt drift valgte vi å benytte 43 selskaper av utvalget vårt på 46, da 3 selskap hadde lagt avvikling til grunn. Dette resulterte i at vi fikk et utvalg på 21 selskap som hadde vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift mot et utvalg på 22 selskap som ikke hadde det.

For å fremstille resultatene fra t-testene lagde vi en graf for hver av de finansielle nøkkeltallene hvor gjennomsnittet og standardfeil ble benyttet. Gjennomsnittet gir oss en antydning om hvor spredt fordelingen er og standardfeilen angir statistisk usikkerhet knyttet til et estimat når vi ønsker å generalisere utvalgsresultater i populasjonen (Johannessen et al., 2016, s. 334).

3.3.2 T-tester

Vi utførte ensidig t-test for å se om en bestemt gruppe hadde signifikant høyere gjennomsnittsverdi enn den andre. T-tester med antatt lik varians ble utført ved hjelp av Microsoft Excel. Før vi utførte t-testene kontrollerte vi utvalget for forutsetninger for t-tester, blant annet for normalfordelingen og uavhengige variabler. Når det gjelder kriteriene til t-test fant vi ut at alle kriteriene var oppfylt bortsett fra normalfordelingen. Dette er en svakhet med vår t-test, men da t-test er robust mot mindre avvik fra forutsetning om normalfordeling, utførte vi testen allikevel.

3.3.3 Strukturerte intervjuer

Strukturerte intervjuer er forhåndslagt spørsmål som blir spurt i samme rekkefølgen. Ved denne type intervju får forskeren utfyllende svar enn ved strukturerte spørsmål med svaralternativer og forskeren får mer grundig informasjon om spesifikke temaer (Johannessen et al., 2016, s. 148). Disse er enten personlig eller over telefon, avhengig av hvor komplekst tema er og varigheten av intervjuet. Fordelen med personlig intervju er at forskeren kan tilpasse spørsmålene og sørge for at disse blir riktig forstått ved å gjenta eller omformulere spørsmål.

Det kan være geografiske begrensninger som pålegges på undersøkelsen hvis respondenten befinner seg i en annen by og det kan også være ressurskrevende å reise rundt. Fordelen med intervju på telefon er at en rekke forskjellige folk kan nås på relativt kort tid. En ulempe kan være at det blir vanskelig for forskeren å lese ikke-verbal kommunikasjon i motsetning til personlig intervju (Sekaran, 2016, s. 120).

3.3.4 Utvelgelse av respondenter

Vi brukte strategisk utvelgelsesmetode, hvor vi bestemte oss for hvilken målgruppe vi trengte for å få samlet nødvendig data for vår undersøkelse. For våre intervjuer ville vi ha revisorer med lang erfaring, gjerne på stillinger som Manager eller Partner i revisjonsselskaper. Vi har ikke tatt hensyn til om det er revisorer fra store eller smårevisjonsselskap. Vi valgte å bruke revisorer fra Kristiansand for å korte ned reiseturen, men vi hadde ett intervju på telefon med en revisor fra Oslo.

Revisor	Tittel	Antall års erfaring
1	Senior Manager, statsautorisert revisor	13 år
2	Partner, oppdragsansvarlig	14 år
3	Partner, oppdragsansvarlig	30 år
4	Senior revisor, statsautorisert revisor	5 år
5	Partner, oppdragsansvarlig	17 år

Tabell 1: Informasjon om respondentene

3.3.5 Utvalgsstørrelse

Siden hensikten med intervjuer er fyldige beskrivelser, slik at problemstillingen kan belyses fra flere sider er intern validitet viktig. En tommelfingerregel er at utvalget skal være stort nok til at det kan belyse vår problemstilling. Noen forskere hevder at det bør gjennomføres datainnsamling helt til forskeren ikke lenger får ny informasjon (Johannessen et al., 2016, s. 113-114).

Vi kontaktet 20 revisorer per mail i Kristiansand med en forespørsel om de hadde mulighet til å stille til et intervju. Fordelen med å rekruttere på mail er at det er mindre tidskrevende enn personlig rekruttering. Da det er en hektisk periode grunnet årsoppgjør valgte vi å sende 20 mail siden vi visste at det vil bli en del frafall. Vi måtte sende flere påminnelser før vi fikk svar fra respondentene som er en ulempe med denne rekrutteringsmetode. Av de 20 mail fikk vi tilbakemelding fra 5 revisorer hvor vi fikk avtalt et møte.

3.3.6 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene foregikk på revisorenes kontor bortsett fra et intervju som ble utført over telefon. Innledningsvis startet vi intervjuene med å presentere oss selv, og belyse problemstillingen. Videre ble det gjort klart at det ikke skulle bli gjort noe form for opptak, slik at revisoren hadde rom for å være åpen og ærlig i sine svar. En svakhet ved dette kan være at intervjuer tar lengre tid da vi må notere svarene. Vi løste dette med at den ene noterte svarene mens den andre hadde dialog med revisoren og stilte spørsmålene. Videre fortalte vi at intervjuet inneholdt spørsmål om hvordan revisoren utfører fortsatt drift-vurderingen for hans klienter og tilslutt noen spørsmål knyttet caseoppgaven. Alle respondentene ble stilt spørsmålene i samme rekkefølge slik at vi enklere kunne sammenligne svarene deres.

Vi begynte med noen fakta spørsmål om respondentene som hvor lenge de hadde jobbet som revisor og hvordan stilling de hadde. Deretter spurte vi om hvordan standarder de bruker for vurdering av fortsatt drift. Videre ble respondentene spurt om spørsmål som hvordan de utfører fortsatt drift vurderingen, blant annet om hvorvidt de bruker sin personlige erfaring, subjektive meningen og kunnskap. Hvilke regnskapsposter revisoren anser som de viktigste når de skal evaluere evne om fortsatt drift til et selskap. Hvordan de opplever selskapets fokus rundt evne til fortsatt drift og hvorvidt de stoler på kundens informasjon. Dette ble spurt for å danne en forståelse av hvordan revisorer gjennomfører denne vurderingen.

Deretter gikk vi over til caseoppgaven med fem tilhørende spørsmål som ble sendt på forhånd når vi avtalte tid for møte slik at de hadde muligheten til å forberede seg hvis de ønsket. Det var ikke alle som hadde benyttet seg av muligheten til det og begrunnet det med en hektisk periode på jobb. Det var merkelig forskjell mellom de som hadde sett over caseoppgaven på forhånd og de som ikke hadde benyttet seg av denne muligheten.

3.4 Studiens kvalitet

Det er viktig å vurdere hvor god en undersøkelse er, og det er her undersøkelsens validitet (gyldighet) og reliabilitet (pålitelighet) kommer inn. Validitet er hvor godt man måler det som man har hensikt til å måle (Gripsrud, 2016, s. 61). Reliabilitet handler om i hvilken grad man kan stole på at resultatene er pålitelige (Johannessen et al., 2016, s. 229).

Mangelen på standardisering i intervjuer kan påvirke reliabilitet. Resultatene er pålitelige hvis man gjentar undersøkelsen med den samme metoden eller andre metoder og får samme resultat (Gripsrud, 2016, s. 61). Funnene fra intervjuer i vår undersøkelse ikke er nødvendigvis ment å være repeterbare siden de reflekterer virkeligheten på det tidspunktet de ble utført. Bruken av kvalitativ tilnærming og relativt få intervjuer kan begrense evnen til å generalisere funnene. Dette problemet ble forsøkt løst med å intervjuer forskjellige revisjonsselskaper for å få minske subjektiviteten og øke evnen til å generalisere.

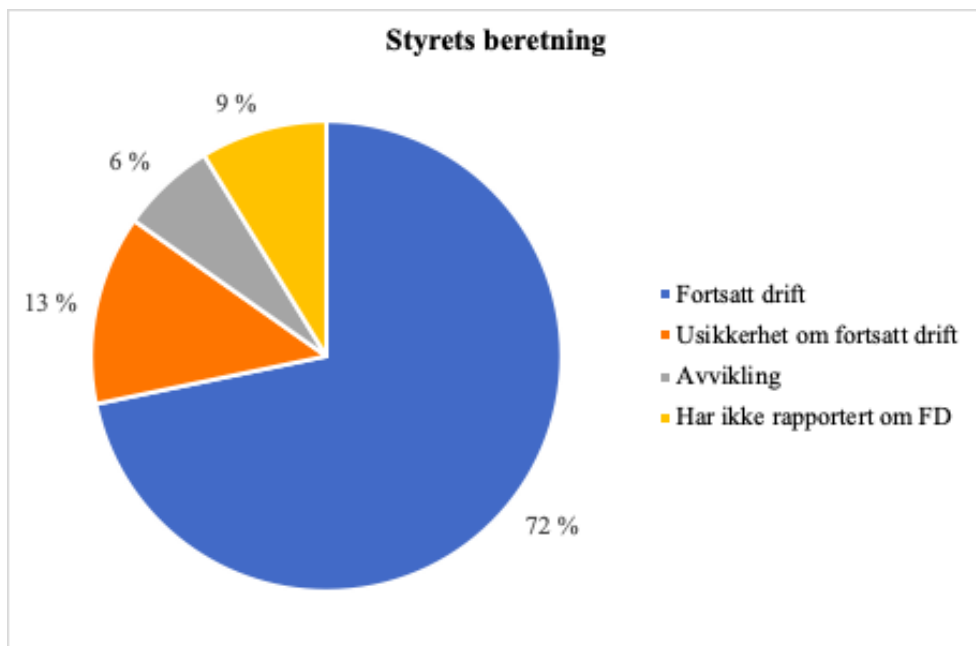
Sekundærdata kan ha lavere validitet fordi det er samlet inn for andre formål (Gripsrud, 2016, s. 68). Sekundærdataen vår er hentet fra Brønnøysundregisteret som er en offentlig kilde og de årsregnskapene vi har hentet er utarbeidet av styret og daglig leder samtidig som de er blitt vurdert av revisoren til selskapene. Siden årsregnskapet blir kvalitetssikret både internt i selskapet og eksternt av revisoren er de vurdert å være både troverdige og pålitelige.

4 Presentasjon og Analyse

I dette kapitlet vil vi presentere funn fra den kvantitative analysen og fra dybdeintervjuene med revisorene. Første del av kapitlet vil inneholde resultater fra diagrammer for dataene og t-tester. Andre del av kapitlet består av funnene og analysen av dybdeintervjuene og i den siste delen gjennomgår vi funnene fra caseoppgaven.

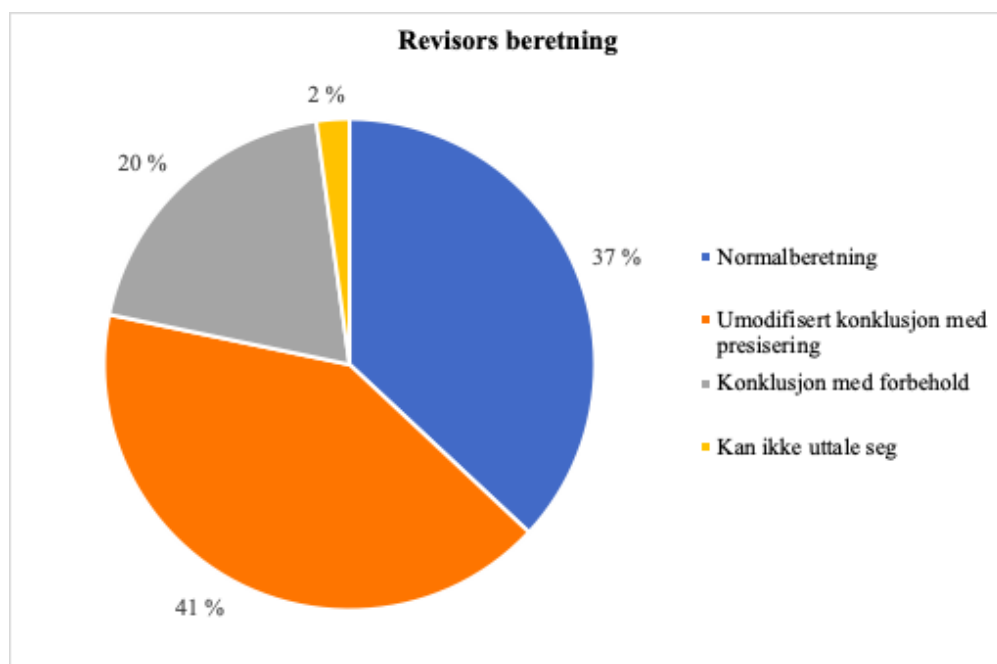
4.1 Finansielle nøkkeltall

Etter rskl. § 3-3a syvende ledd skal styret opplyse i årsberetningen om forutsetningen om fortsatt drift, jf. rskl. § 4-5. NRS 16 punkt 2.8 gir ytterligere retningslinjer om at fortsatt drift-forutsetning skal dekke tre prinsipielt forskjellige situasjoner; utvilsom fortsatt drift, usikker fortsatt drift og avvikling. I årsberetningene til de 46 aksjeselskapene var følgende forutsetninger om fortsatt drift gitt i årsberetningene:

Figur 4: Styrets årsberetninger

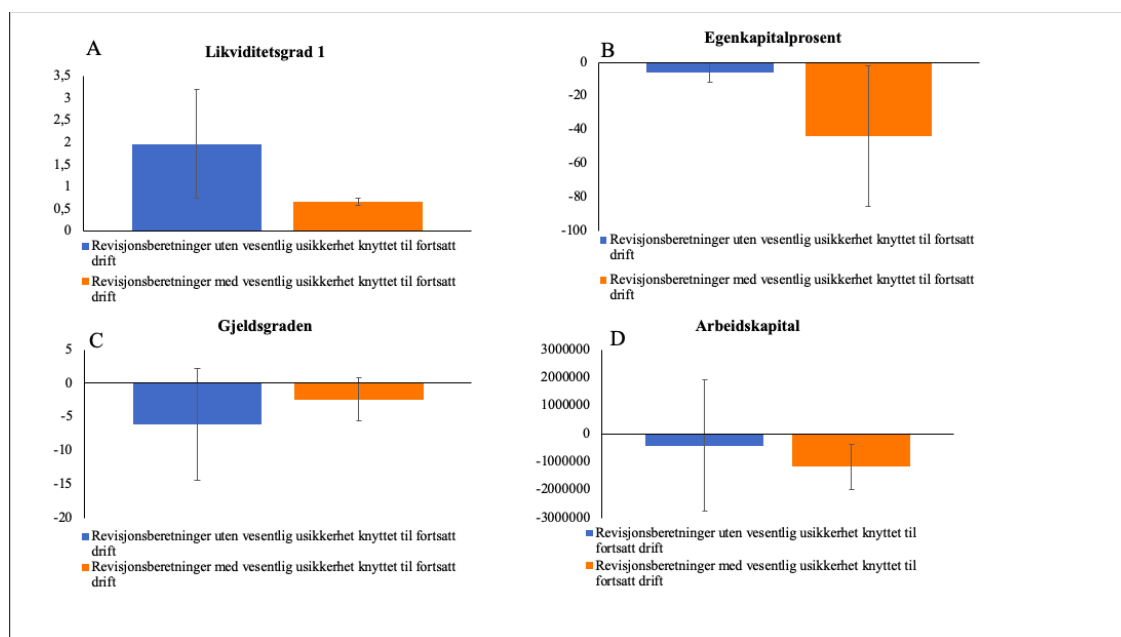
Vi ser at 72% (33) av de 46 årsberetningene hadde lagt forutsetning om fortsatt drift, 13% (6) årsberetninger opplyste om usikkerhet om fortsatt drift, 9% (4) årsberetningene ikke hadde rapportert om fortsatt drift i årsberetningen og 6% (3) årsberetningene hadde lagt avvikling til grunn. Når det gjelder hvilken type beretningene som revisorer har utstedt for disse aksjeselskapene, er fordelingen slik:

Figur 5: Revisjonsberetninger

Vi ser at 37% (17) fikk normalberetning, 41% (19) fikk umodifisert konklusjon med presisering, 20% (9) fikk konklusjon med forbehold og 2% (1) fikk beretning om at revisor kan ikke uttale seg om regnskapet. Blant disse revisjonsberetningene var det 21 selskap som fikk vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift vurderingen. Resultatene fra t-tester mellom de to gruppene er fordelt slik:

Figur 6: Gjennomsnitt $\pm$ SE

Vi ser her gjennomsnittet $\pm$ SE (standardfeilen) for de forskjellige finansielle nøkkeltallene som er gruppert i to kategorier, revisjonsberetninger uten vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift og revisjonsberetninger med vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift. Vi analyserer disse resultatene ut ifra hypotesen vår om at:

H_0 : Revisjonsberetninger med vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift ikke har dårligere finansielle nøkkeltall enn revisjonsberetninger uten vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift.

H_1 : Revisjonsberetninger med vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift har dårligere finansielle nøkkeltall enn revisjonsberetninger uten vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift. P-verdi fra ensidig t-tester er oppgitt under:

	P-verdi ensidig
Likviditetsgrad 1	0,152 > 0,10 behold H_0
Arbeidskapital	0,383 > 0,10 behold H_0
Egenkapitalprosenten	0,183 > 0,10 behold H_0
Gjeldsgrad	0,341 > 0,10 behold H_0

Tabell 2: P-verdi t-tester

Resultatene vi fikk fra t-tester viser at det ikke er en signifikant forskjell mellom revisjonsberetninger med en vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift og revisjonsberetninger uten vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift for de ulike finansielle nøkkeltallene. Funnene fra t-tester kan valideres ved at en tidligere forskning av Mutchler (1985) antyder at ledetråd til informasjoninnhold av fortsatt drift vurderingen kan være koblet opp mot andre konkrete saker. Dette innebærer at det er tilfeller hvor innsideinformasjon er innebygd i vurderingene av fortsatt drift. For å belyse denne problematikken enda dypere går vi videre til intervjudelen hvor revisorene gir oss et innsyn i hvordan de foretar denne vurderingen og hvilke faktorer som påvirker denne vurderingen.

4.2 Intervju

Vi har valgt å dele intervjudelen i tre underkapitler. I den første delen presenterer revisorenes uttalelser om hvordan fortsatt drift prosessen utføres. Videre presenterer vi hvordan revisorene opplever styrets fokus rundt fortsatt drift vurderinger og tilslutt hvordan de fem revisorene ser på relasjonen mellom revisor og klienten, samt risikoer som følger av det.

Funn fra intervjuene presenteres tematisk og ikke per revisor. Dette er valgt for å bedre kunne sammenligne revisorenes svar på de ulike spørsmålene. Selv om de samme spørsmålene ble stilt til alle fem revisorene, var det noen ulikheter i hva som ble inkludert i svarene, hva de tok opp og hva de kom inn på og ikke. Dette preger også presentasjonen av funn fra intervju, ved at ikke alle revisorene til enhver tid blir sammenlignet på alle områdene.

4.2.1 Revisors utførelse av fortsatt drift vurdering

Alle revisorene bruker metodikker som er utarbeidet av revisjonsselskapene som de jobber i, og baseres på ISA 570 da de mener at ISA-en som regulerer fortsatt drift vurderingen ikke er dekkende nok. Revisor 4 sier at siden risikoen for å være erstatningsansvarlig er såpass stor, så følger de egen metodikk som er strengere enn ISA 570. Under revisjonsprosessen skal revisor etter revl. § 4-1 være objektiv og uavhengig og etter revl. § 5-2 utføre revisjonen etter beste skjønn. På spørsmål om hvorvidt revisorer bruker sine subjektive meninger, personlig erfaring og kunnskap når de reviderer mener revisorene at det kan være vanskelig å være objektiv da fortsatt drift vurdering krever mye skjønn.

Hvis ledelsen påstår at de kan legge til grunn fortsatt drift er det viktig å ha noen objektive faktorer som man tror på og kan se resultater fra og ikke bare bruke sine subjektive meninger. (Revisor 1)

På spørsmål om revisorene anser fortsatt drift vurdering som en vanskelig revisjonsoppgave svarer revisor 5 at det er en utfordrende og vanskelig vurdering å foreta fordi det ikke er noe fasit og det er snakk om å spå fremtiden. Revisor 2 nevner at denne vurderingen er enkelt i 90% av tilfellene, men det kan være den vanskeligste vurdering i de resterende 10%. Videre sier revisor 3 at denne vurderingen kan være vanskelig i enkelte tilfeller hvor likviditeten er svak eller når ledelsen mener at de kan legge til grunn fortsatt drift, mens revisoren er uenig med ledelsens vurdering. Pettersen (2009) sier at stor usikkerhet om fremtiden og problemer med å refinansiere virksomhet vil gjøre det ekstra vanskelig å vurdere hvorvidt fortsatt drift-forutsetning er til stede. Det krever derfor mye bruk av skjønn, noe revisor 4 er enig i.

Selskapet kan ha negativt resultat, men det kan ha gått kjempebra de siste månedene, og da må vi vurdere om det er noe som kommer til å fortsette. (Revisor 4)

Ifølge revisor 4 foretas fortsatt drift vurdering i både planlegging og avslutningsfase i den grad det er en usikkerhet, og denne vurderingen krever mer tid for børsnoterte selskaper. Revisor 3 sier at de foretar denne vurderingen ved å hente inn likvidbudsjetter for de kommende månedene for å teste innholdet i budsjettet mot blant annet kontrakter, og hvis det ikke finnes kontrakter brukes det historiske resultater. På kostnadssiden testes det mot budsjetter og historie, og mot treffsikkerheten på fjorårets budsjett. Videre sier han at de ser også på styrepapirer og strategier til selskapet da det kan ligge en del tiltak som kan føre til inntekter eller likvid utlegg. Revisor 5 sier at fortsatt drift vurderingen tar lenger tid for selskaper som har en usikkerhetsfaktor enn for selskaper med god likviditet. Ut ifra svarene til revisorene ser vi at det er vanskelig å definere tiden som brukes på fortsatt drift vurderingen, da det kommer an på likviditeten til selskapet.

Gjennom intervjuene har vi funnet at det er en del regnskapsposter som revisorene legger mest vekt på under vurderingen av fortsatt drift. Disse er eiendelsposter hvor man bruker mye skjønn som immaterielle eiendeler som goodwill, materielle eiendeler som er vanskelige å verdsette som skip og eiendom, driftsresultat og egenkapital, hvor disse sees i sammenheng

med trender. Revisor 1 sier at dersom et selskap har negativ egenkapital prøver han å se etter merverdier i selskapet som kan gjøre det lettere å konkludere.

Ifølge ISA 570 punkt 13 skal revisor dekke den samme perioden som ledelsen har lagt til grunn i sin vurdering, som vil si tolv måneder rullerende. Alle revisorene var enige om at tidsrammen på tolv måneder er nok. Revisor 5 sier at en lengre tidsramme kan være ideelt slikt at det trygt kan avlegges neste regnskap, men ved å utvide perioden kommer også usikkerheten om framtiden.

Oppsummering av første del

- Alle revisorer bruker egne metodikker for vurdering av fortsatt drift.
- Revisorene mener det er vanskelig å være objektiv i vurdering av fortsatt drift-forutsetning.
- Fortsatt drift vurdering er vanskelig for selskaper med usikkerhetsfaktorer, og krever mye skjønn.
- Fortsatt drift vurderes både i planleggings- og avslutningsfase hvor tidsbruken er avhengig av usikkerheten.
- Revisor fokuserer på eiendelsposter, driftsresultat og egenkapital ved vurdering av fortsatt drift.
- Revisorene er fornøyde med tidsrammen for fortsatt drift vurderingen.

4.2.2 Revisors meninger om styrets vurdering av fortsatt drift

For å kunne foreta en fortsatt drift vurdering er revisor nødt til å ha nok kunnskap og informasjon om selskapet og dets virksomhet. Revisor 2 sier at kunnskapen om selskapet er avhengig av samtalene med ledelsen og hva slags informasjon revisor sitter igjen med. Revisor 4 mener at informasjonen varierer fra selskap til selskap, hvorvidt de har utfordringer med fortsatt drift, hvor åpen ledelsen er og om de har insentiver til å skjule. I de tilfellene tallene viser at det er en usikkerhet, søker revisor 4 etter mer informasjon. Det hender at regnskapet viser ingen usikkerhet, men det kan skje ting i framtiden som ikke er reflektert i tallene og hadde en revisor visst om det ville han ha undersøkt mer uttrykker revisor 1. På spørsmål om hvorvidt revisorene mener at de har tilfredsstillende informasjon om selskapet for å kunne foreta en vurdering av fortsatt drift ble det uttrykt forskjellige meninger, blant annet:

Jeg liker å tro at jeg har nok kunnskap og informasjon om selskapet, men det er helt sikkert tilfeller der en ikke har det. (Revisor 1)

Jeg planlegger godt og bruker ISA-en for å sette meg inn og forstå virksomheten. Jeg prøver å forstå verdiskapningen i virksomheten, lese kontraktene og forstå de forpliktelsene dette medfører. (Revisor 3)

Revisor skal evaluere ledelsens vurdering av enhetens evne til fortsatt drift jf. ISA 570 punkt 12. På spørsmål om hvorvidt en revisor må stole på kundens informasjon er respondentene enige om at de må stole på den til en viss grad, og forteller om ulike måter å verifisere kundens informasjon på. Revisor 4 uttaler at en revisor skal alltid ha profesjonell skepsis holdning til all informasjon han mottar fra styret. Videre forteller han at revisoren skal med utgangspunktet i uttalelsene fra styret gjøre en evaluering av vurderingen foretatt av selskapet med kjennskap til historikk. Revisor 1 forsikrer seg om kundens informasjon ved å gjennomgå selskapets kontrakter mot eksterne bekreftelser. I de tilfellene det er vanskelig å skaffe eksterne bevis for et budsjett som ligger fremover i tid må revisoren stole på styrets informasjon i høy grad uttrykker revisor 3.

Hvem som oppgir informasjonen og hvilken type holdning den personen har spiller en viktig rolle. (Revisor 5)

Generelt mener respondentene at en revisor har mer kunnskap om hvordan fortsatt drift vurderingen skal gjennomføres. Revisor 1 oppfatter at en revisor har bedre kunnskap enn styret i forhold til hva standarden krever for å legge fortsatt drift til grunn. Revisor 3 nevner at revisorene er god til å teste, og at det handler lite om fortsatt drift. Han mener at det handler mer om å undersøke de forutsetningene som ligger i budsjettet er realistiske, og dermed har revisoren mer erfaring knyttet til slike hendelser. Videre forteller han at revisorer har nok større kunnskap om regnskapsreglene og teorien om fortsatt drift enn det styret har. Revisor 5 sier at styret og ledelsen er optimistiske og tenker at det kommer til å gå bra med bedriften helt til noen ser at det ikke går.

Selv om det er styrets ansvar å vurdere fortsatt drift, føler ikke revisorene at de har mye fokus rundt akkurat fortsatt drift. Revisor 5 sier at det ikke er slik at selskapet ikke forstår hvis de

har en usikkerhet om det, men at det ikke er en del av fokuset deres. Han forteller videre at fokuset er heller rettet på virksomheten og hvordan de skal generere overskudd. Revisor 3 hevder at selskapet ikke tenker spesifikt på ordet fortsatt drift og usikkerhet om fortsatt drift. Han mener at styret vil si at de bruker mye tid på effektivisering av virksomheten, alt i fra hvordan de skal skaffe og levere kontrakter, og spare kostnader. Deres oppfatning av fortsatt drift ikke er den samme som revisors.

Når det kommer til hvorvidt konkurstruede selskaper rapporterer om usikkerhet knyttet til fortsatt drift, mener revisor 1 at det er veldig få som ønsker å si om usikkerheten da potensielle kunder og leverandører kan sikre seg mot selskapet. Dette samstemmer med våre funn fra kvantitativ data som viser at det var 6 selskaper (13%) som hadde opplyst om usikkerhet om fortsatt drift i beretningen sin. Det er dessuten ikke mulig for noen selskaper å forutse hvordan fremtiden vil være fra når de avlegger regnskap til når de går konkurs.

Oppsummering av andre del

- Revisorene må stole på styrets informasjon til en viss grad samtidig som de skal ha profesjonell skepsis holdning til all informasjon de mottar.
- Revisorene mener at de har mer kunnskap enn styret i forhold til hva standarden krever for å legge fortsatt drift til grunn.
- Revisorene føler at styrets fokus er på å få bedriften til å gå rundt.
- Ifølge revisorer er det få konkurstruede selskaper som ønsker å rapportere om usikkerhet om fortsatt drift.

4.2.3 Relasjon mellom revisor og klienten: omdømme og erstatningsansvar

På spørsmål om respondentene har gitt en presisering om fortsatt drift har fire av revisorene gitt en slik presisering tidligere. Når det gjelder hvor vanlig det er å utstede en vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift mener de fleste revisorene at det ikke utstedes så ofte.

Revisor 4 forteller at når han merker usikkerhet knyttet til fortsatt drift sender han nummerte brev for å gjøre styret oppmerksom på handleplikten deres, noe som er i samsvar med revl. §5-2, fjerde ledd.

Når det gjelder hvorvidt utstedelse av vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift har konsekvenser på revisorens forhold til kunden og eventuelt risikoen for å miste et

revisjonsoppdrag har revisorene svart følgende. Revisor 4 mener det går mye på dialogen med ledelsen, noen kunder vil akseptere den usikkerheten mens andre vil kanskje bytte revisor. Hvor av revisor 2 mener at risikoen for å miste kunden er situasjonsbetinget. Revisor 5 sier at noen kunder aksepterer det, men hvis det er en kunde som ikke vil gjøre noe med den usikkerheten ville han ha trukket seg. Revisor 1 hevder at det er en risiko, for ledelsen ønsker å legge fortsatt drift til grunn og kan mene at det er dokumentert ordentlig mens revisoren kan være uenig. Videre forteller han at selv om det kan oppstå uenigheter mellom revisoren og klienten, skal de kunne samarbeide.

Kundeforholdet kan være uendret hvis det kommuniseres på en god måte. (Revisor 3)

Type II feil oppstår når revisoren ikke velger å utstede en beretning med vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift til et selskap som senere går konkurs. Dette kan skje hvis revisoren ikke har utført jobben sin fullstendig ved å innhente nødvendig og tilstrekkelig revisjonsbevis knyttet til selskapet. På spørsmål om hva konsekvensene kan være av en type II feil forteller revisor 2 at det i verste fall kan bli erstatningssøksmål. Revisor 1 sier at en ikke kan kun se på regnskapet og forstå hva revisoren har gjort. Hvis et selskap har gått konkurs er det ikke sikkert at de fikk en presisering om fortsatt drift ved siste regnskapsavleggelse. Dette er noe revisor 4 utdyper ved å tilføye at markedet kan ha vært god med godt grunnlag for fortsatt drift ved regnskapsavleggelse, men det kan ha skjedd en forverring i etterkant av revisjonen. Videre sier revisor 3 at årsaken til en konkurs er blant annet at det styret forutsetter, skjer ikke. Revisor 1 påpeker med å si at terskelen for å gi en presisering om fortsatt drift ligger høyt. Han mener det er viktig at en revisor har dokumentasjonen for de vurderingene han har foretatt, da det kan bli åpent undersøkelser om erstatningsansvar.

Av rettslig risiko, omdømmerisiko og risikoen for å miste klienten svarer tre av fem revisorer at risiko ovenfor en rettsak er det som er mest avgjørende i forhold til vurdering om fortsatt drift, mens de resterende forteller at omdømme spiller heller en viktigere rolle. Revisor 1 mener at det går først utover omdømmet til selskapet og deg som revisor siden det er lettere å gå på et smell på omdømme enn erstatningsrisiko. Grunnen til noen av revisorene mener at rettslig risiko er viktigere er på grunn av at hvis en revisor har et straffeansvar vil det følgelig ødelegge omdømmet hans og dermed vil han miste tillit som allmenhetens tillitsperson.

Oppsummering av tredje del

- Det er ikke vanlig å utstede usikkerhet om fortsatt drift.
- Konsekvensene av å utstede en presisering om fortsatt drift kan gå utover relasjonen.
- Konsekvensene av type II feil kan i verste fall føre til erstatningsansvar.
- Revisorene mener at omdømme- og rettsligrisiko er de mest avgjørende risikoene ved vurdering av fortsatt drift.

4.3 Caseoppgave

For å få en dypere forståelse av hvordan revisorer utfører fortsatt drift vurdering i praksis valgte vi å ha med årsregnskap av to selskaper som åpnet konkurs i 2018. Som nevnt tidligere i oppgaven sendte vi årsregnskapene med spørsmål på mail til respondentene i forkant av intervjuene. Vi har valgt å oppsummere svarene fra alle respondentene grunnet like svar og ganske lik praksis.

Revisorene nevner at fortsatt drift vurdering står sentralt i revisjonen og skal foretas både i planleggings- og avslutningsfasen. Revisorene sier også at ved vurderingen om det foreligger hendelser eller forhold som kan skape tvil for selskapets videre drift ser de på blant annet egenkapitalen, merverdier i balansen, likviditeten og hvilke forutsetninger styret har lagt i årsberetninger. Videre nevner revisorene at begge selskapene har store udekket tap, tapt egenkapital og negativ arbeidskapital.

De handlingene som blir utført av revisoren for å komme frem til beslutningen om at det foreligger en vesentlig usikkerhet, er å vurdere selskapets planer for fremtiden ved å innhente revisjonsbevis som blant annet bankutskrifter, vurdere kundefordringer og innhente budsjetter og planer for det kommende året. Revisorene dekker også perioden fram til revisjonsberetningen avgis ved å kontrollere om resultatet og likviditeten har forbedret seg. Revisorene nevner at for å konkludere om hvorvidt det er usikkerhet om fortsatt drift er samtale med ledelsen viktige for å vite om ledelsens plan for å sikre videre driften og hvilke tiltak de skal iverksette. De mener også at det er viktig å være kjent med historikken til selskapet som revideres.

Når det gjelder om usikkerhet knyttet til fortsatt drift er opplyst i notene har ingen av de to selskapene oppfylt kravene som er stilt av rskl. § 3-3a syvende ledd. Alle revisorene

poengterer dette samtidig som de påpeker at ingen av styrene har note om hendelser etter balansedagen. Kravet er å vurdere fortsatt drift på det tidspunktet styret behandler årsregnskapet, og dermed må hendelser etter balansedagen tas med i vurderingen (Ekberg, 2017). Årsregnskapene er heller ikke signert som er en svakhet av revisorene til disse to selskapene, da det er revisoren som innhenter underskrifter enten på papir eller elektronisk før han avgir beretningen.

*Hvis disse selskapene har ingen usikkerhet om fortsatt drift, hvorfor ikke opplyse om det?
(Revisor 1)*

Det kan være indikasjoner på at selskapet vil gå konkurs, men det trenger ikke å være en feil vurdering rundt fortsatt drift som er grunnen for konkurs. (Revisor 3)

5 Diskusjon

I dette kapitlet vil vi konkludere ved å knytte vår hovedproblemstilling og forskningsspørsmål opp mot funnene fra vår forskning. Deretter presenterer vi svakheter ved studien og gir noen forslag til videre forskning.

I denne oppgaven har vi undersøkt følgende problemstilling:

Revisors evaluering av konkurstruede selskapers fortsatt drift vurdering

Den følgende diskusjonen er basert på de to forskningsspørsmålene:

1. Hvilke finansielle nøkkeltall bruker revisor i fortsatt drift vurderingen, og er finansielle nøkkeltall om likviditet og soliditet dårligere i selskaper som får en revisjonsberetning med vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift?
2. Hvordan foretar revisor vurdering av fortsatt drift-forutsetning for konkurstruede selskaper og hvilke faktorer påvirker denne vurderingen?

5.1 Finansielle nøkkeltall

Resultatene fra caseoppgaven fra intervjuene viser at nøkkeltall som likviditet, egenkapital, driftsresultat og arbeidskapital er viktige under vurdering om enhetens evne til fortsatt drift. Hammertrø (2015) viser til alle disse nøkkeltallene i artikkelen sin og understreker at disse tallene er viktige for å forstå kundens virksomhet.

Driftsresultatet gir indikasjon på hvordan det har gått med et selskap det siste året, og er viktig for blant annet investorer. Egenkapitalen er viktig for revisorene da det kan gi antydning om egenkapitalen er tapt, noe et selskap skal opplyse om etter rskl. § 3-3a syvende ledd nr. 3. Revisorene anser likviditet som betydelig under vurdering av fortsatt drift da denne viser om et selskap har evne til å dekke forpliktelsene sine etter hvert som de forfaller, og eventuelt nok midler for nye forpliktelser. Til slutt er arbeidskapitalen er viktig da den henger sammen med likviditetsbehovet i selskapet.

Egenkapitalen og likviditeten har betydning for selskapet da utbytte til eierne, muligheten til å kunne ta opp nye lån og selskapets evne til å betale forpliktelsene avhenger av disse. Hansen og Kristiansen (2012) mener at egenkapitalen og likviditet er såpass viktige at de skal følges

opp til enhver tid. Derfor synes vi at revisorenes fokus på disse nøkkeltallene er passende da de er nødvendige for driften og utviklingen til et selskap, slik at eiernes interesser blir ivaretatt.

Resultatene fra t-testene viste at det ikke er en forskjell på finansielle nøkkeltall mellom aksjeselskaper som fikk en revisjonsberetning med vesentlig usikkerhet om fortsatt drift og de aksjeselskapene som ikke fikk den presiseringen. P-verdi fra de ensidig t-testene er signifikante høyere enn alfa.

Disse resultatene kan stemme med de funnene som Mutchler (1985) fant, om at utfallet til hvilken revisjonsberetning som utstedes av revisoren avhenger hvorvidt tilgjengelig offentlig informasjon og revisjonsberetningen utfyller hverandre. Dersom dette ikke er tilfelle utløser det et behov for supplerende informasjon før en avgjørelse foretas. I senere forskning uttrykker Mutchler et al. (1997) at det finnes to typer beviser som vil påvirke en revisors beslutning: formildende bevis og motstridende bevis. Disse faktorene kunne hatt en innflytelse i revisors avgjørelse i utstedelse av de revisjonsberetningene vi har undersøkt, som kanskje kan forklare hvorfor vi ikke fant signifikante forskjeller mellom de to gruppene.

Når det gjelder forskning av Carson et al. (2013) stemmer ikke våre funn med deres studie da de viser til at revisoren har større sannsynlighet til å avgi en modifisert beretning til et lite selskap med høyere gjeldsgrad og lavere likviditet. Gjennomsnittet til gjeldsgrad av gruppen *“revisjonsberetning med vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift”* er -2,41 og gruppen *“revisjonsberetning uten vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift”* har -6,15. I vår tilfelle har 22 av 43 selskap ikke fått revisjonsberetning knyttet til fortsatt drift, men disse selskapene har ikke lavere gjeldsgrad, derimot har de 22 selskapene en høyere negativ gjennomsnitt av gjeldsgrad. Når vi ser på likviditet er det et selskap i gruppen *“revisjonsberetning uten vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift”* som har en likviditetsgrad på 27,65, og resten har forholdsvis under 2, som er kravet. I gruppen *“revisjonsberetning med vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift”* har alle selskap likviditetsgraden under 2. Dette forklarer hvorfor våre funn stemmer ikke med deres studie.

Våre funn samstemmer heller med nyere forskning av Susanto og Pradipta (2017) at høyere gjeldsgrad og dårligere likviditetsgrad ikke har en sammenheng med modifikasjon av beretning. Dette tyder på ingen klar sammenheng mellom de finansielle nøkkeltallene og

utstedt revisorsberetning. Våre funn tyder på at finansielle nøkkeltall alene ikke forutsi modifisering av beretninger.

5.2 Revisors vurdering av fortsatt drift-forutsetning

5.2.1 Intervju

Gjennom intervjuene fikk vi opplyst av revisorene at fortsatt drift vurderingen foretas både i planleggings- og avslutningsfasen, hvor tiden benyttet er avhengig av hvor stor risikoen for fortsatt drift er. Vi ser at praksisen de beskriver stemmer med det som er oppgitt i standarder at revisor skal etter ISA 570 punkt 11 under hele revisjonsprosessen være oppmerksom på hendelser som kan skape tvil om enhetens fortsatt drift. Egne metodikker anvendes for fortsatt drift vurderingen da risikoen for å bli erstatningsansvarlig er ganske stor siden det er en viktig vurdering for konkurstruede selskaper.

Vurderingen om et selskap har fortsatt drift til grunn er ifølge revisorene en vanskelig avgjørelse i de tilfellene hvor det er usikkerhetsfaktorer for selskapet. Revisoren skal være objektiv ved utførelsen av revisjonen jf. revl. § 4-1 ledd. Dette er noe revisorene mente var vanskelig å være siden vurderingen krever bruk av mye skjønn. Disse påstandene kan kobles opp mot det Francis (2004) uttrykte om at fortsatt drift er en av de vanskeligste og tvetydige revisjonsoppgavene, da det handler om å predikere et selskaps fremtid og riktigheten av denne vurderingen. De regnskapspostene som revisorene uttrykker er viktige under revisjonen er eiendelsposter, driftsresultatet og egenkapitalen.

Når det gjelder revisors mening om styrets fokus rundt fortsatt drift vurderingen uttrykte revisorene at fokuset ikke er rettet mot fortsatt drift vurderingen, men at styret er heller opptatt av driften av selskapet. Dette utsagnet kan forklares med at styret har et ansvar om å forsikre at egenkapitalen og likviditeten ligger på et forsvarlig nivå ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet som regulert i asl. § 3-4. For styret handler det om å kunne generere tilfredsstillende kapital slik at selskapet klarer å drive i overskuelig fremtid. Revisorene mener at styret fokus er på effektivisering av virksomheten. Dermed kan det forstås at fortsatt drift vurderingen fra styrets perspektiv vil være annerledes enn fra revisors, da styret opplever at de driver med fortsatt drift gående. Det er derfor revisorene mener at de har bedre kunnskap angående fortsatt drift vurdering enn hva styret har, da revisorene kan regelverket rundt den vurderingen bedre enn styret.

Risikoen for å bli erstatningsansvarlig er ganske stor ved feil konklusjon. Nygård (2018) påstår at for å kvalitetssikre at et revisjonsoppdrag er i samsvar med god revisjonsskikk, er det avgjørende at revisoren har kunnskap om selskapet og dets omgivelser. For å gjøre en riktig vurdering av fortsatt drift-forutsetning er det dessuten viktig at revisoren viser engasjement og bruker tid på å sette seg godt inn i underliggende rutiner og prosessene til selskapet. Når en revisor skal evaluere fortsatt drift-forutsetningen etter ISA 570, skal han gjennomføre den på grunnlag av opparbeidet kunnskap om selskapet.

Utstedelse av presisering om fortsatt drift i revisjonsberetning ikke er vanlig da terskelen for kunne gjøre dette er ganske høyt. Dette ser vi også fra funnene, da 21 av 43 selskap fikk en revisjonsberetning med vesentlig usikkerhet med fortsatt drift.

Dette stemmer med resultater fra en tidligere studie gjort av to svenske mastergradsstudenter. De fant at revisorene tar en aktiv beslutning for ikke å utstede revisjonsberetninger med presisering om fortsatt drift, og i tillegg prøver revisorene å unngå og utstede en slik beretning så mye som mulig (Nordholm & Björkstrand, 2014).

Revisor 2 fortalte at konsekvenser av type II feil kan i verste fall føre til erstatningsansvar. Når revisoren utfører et revisjonsoppdrag har han et profesjonsansvar ovenfor det arbeidet han utfører. Det er derfor viktig at han innhenter tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for å komme frem til den riktige konklusjonen. Carson et al. (2013) viser også til forskjellige type konsekvensene av type II feil, blant annet rettsak og omdømmetap, og at denne type feil kan være ganske kostbart for revisoren. Tilslutt mener alle revisorene at omdømme- og rettsligrisiko er de mest avgjørende risikoer. Ifølge tidligere forskning av Geiger og Raghunanadan (2001) øker det sjanser for rettsak og omdømmetap hvis en revisjonsklient går konkurs uten et forvarsel fra revisoren.

Det revisorene uttrykker om omdømme- og rettsligrisiko er forståelig med tanke på det profesjonsansvaret de har for det arbeidet de utfører. Når en revisor ikke har utført jobben sin på en tilstrekkelig måte, risikerer han å bli erstatningsansvarlig for det tapet som investorer, långiverne og eventuelt andre interessenter lider. En følge av å bli erstatningsansvarlig vil være at revisoren kan miste omdømmet. Profesjonsansvaret gjør revisorene mer konsekvente

når de utfører revisjonen da det stilles høye kvalitetskrav til den bistanden de yter som forklarer respondentenes svar.

5.2.2 Caseoppgave

Fra caseoppgaven fikk vi opplyst av revisorene at for å kunne konkludere om hvorvidt det foreligger en usikkerhet om fortsatt drift er samtalene med ledelsen viktige. Viktigheten av disse samtalene kommer av revisorens ønsker om å vite om ledelsens plan for fremtiden og hvilke tiltak de har tenkt å iverksette.

Muchler (1985) nevnte i sin forskning at hvis ledelsen har planer om å forbedre driften ved å sette i gang en plan hvor visse ulønnsomme prosjekter avsluttes eller det kuttet ned på kostnader, vil revisoren avgjøre hvorvidt det er sannsynlig. Det at revisoren legger vekt på kommunikasjonen med ledelsen kan knyttes opp mot en annen forskning som Muchler et al. (1997) utførte hvor de kom fram til formidlene bevis vil påvirke bedømmelsen til revisoren ved at han utgir en normalberetning, mens ved motstridende bevis er han ikke villig til å utstede en normalberetning. Revisorenes uttalelser under intervjuene kan dermed tyde på at revisoren foretar en sannsynlighetsvurdering om gjennomførbarheten til planene som skal iverksettes av ledelsen under de eksisterende forhold slik som ISA 570 punkt 16b uttrykker at revisoren skal.

5.3 Svakheter med oppgaven

I denne undersøkelsen har vi undersøkt revisjonsberetninger av 46 aksjeselskaper og intervjuet fem revisorer. Dette er for få selskaper og respondenter til å kunne generalisere de oppdagelsene vi har gjort. I tillegg er utvalget av aksjeselskaper geografisk begrenset og funnene vi har gjort er dermed kun representativ for den aktuelle regionen. De funnene vi har gjort vil kun være en pekepinn på hvordan revisorer praktiserer evaluering av fortsatt drift, men konklusjoner vi kommer fram til kan ikke trekkes ut til hele populasjon.

På grunn av tidsbegrensning har vi ikke tatt med ledelsens vurdering av fortsatt drift-forutsetning, noe som kunne ha tilført oppgaven ytterligere dybde i forståelsen av problemstillingen om fortsatt drift-forutsetning.

Når det gjelder intervjuer ble respondentene valgt fra nærområdet og konsekvensen av dette kan være at overførbarheten er begrenset. En annen svakhet med oppgaven er at siden vi valgte ikke å ta opp intervjuer er revisorenes svar diskutert fra notatene som ble skrevet under intervjuene og ikke transkribering.

5.4 Forslag til videre forskning

Vår studie har et begrenset utvalg som følge av tids- og ressursmessige årsaker. Vi har tatt for oss 46 aksjeselskaper på Sørlandet som åpnet konkurs i 2018. Det kan i denne sammenheng være interessant å undersøke alle aksjeselskaper som åpnet konkurs i 2018 for å undersøke om resultatene våre er representative for resten av landet. Vi har dessuten kun fokusert på revisorens evaluering av ledelsens vurdering av fortsatt drift, men det kan være interessant å forske på hvordan ledelsen tar den vurderingen.

Resultatene fra caseoppgaven viste at kommunikasjonen mellom revisoren og ledelsen er veldig viktig, i alle fall hvis det er usikkerhetsfaktorer angående fortsatt drift. Det kan derfor være interessant å intervjuer samme revisorer som var selskapenes revisorer og ledelsen av de konkursrammede selskapene for å høre om hvordan de opplevde fokus rundt fortsatt drift. Dette kan ytterligere hjelpe å forstå kommunikasjonen mellom en revisor og ledelsen.

6 Litteraturliste

- Altman, E. I. (1968). Financial Ratios Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. *Journal of Finance*, 23(4), 589-609. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1968.tb00843.x>
- Asl. (1997). *Lov om aksjeselskaper (aksjeloven)* (44). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1997-06-13-44>
- Beaver, W. H. (1966). Financial Ratios As Predictors of Failure *Journal of Accounting Research*, 4, 71-111. <https://doi.org/10.2307/2490171>
- Behn, B. K., Kaplan, S. E. & Krumwiede, K. R. (2001). Further Evidence on the Auditor's Going-Concern Report: The Influence of Management Plans.(Statistical Data Included). *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, 20(1), 13. <https://doi.org/10.2308/aud.2001.20.1.13>
- Birkeland, K. (2017). *Ekstern revisors handleplikter*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Boye, K. & Keeping, D. (2018). *Finansielle emner* (15. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Bråthen, T. (2017). *Selskapsrett* (5. utg.). Oslo: Gyldendal Focus forl.
- Carson, E., Fargher, N. L., Geiger, M. A., Lennox, C. S., Raghunandan, K. & Willekens, M. (2013). Audit Reporting for Going-Concern Uncertainty: A Research Synthesis. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, 32(Supplement 1), 353-384. <https://doi.org/10.2308/ajpt-50324>
- Chen, K. & Church, B. (1992). Default on Debt Obligations and the Issuance of Going-Concern Opinions. *Audit.-J. Pract. Theory*, 11(2), 30-49.
- Cordt-Hansen, H., Siebke, H. A. & Knudsen, E. (2010). *Revisorloven med kommentarer* (4. utg.). Oslo: Den norske Revisorforening.
- Ebbesberg, H. R. (2016). Revisorslovens krav til uavhengighet. *Revisjon og regnskap*, (5), 47-50. Hentet fra <https://www.revregn.no/i/2016/5/revisjon-05-2016-2566>
- Ekberg, E. (2017). Hendelser etter balansedagen. Hentet fra <https://verdtavite.kpmg.no/hendelser-etter-balansedagen/?s>
- Eklund, T. & Knutsen, K. (2011). *Regnskapsanalyse : aktiv bruk av regnskapet* (8. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Finans- og tolldepartementet. (1998). *Om lov om årsregnskap* (Prop. 42, 1997-1998). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-42-1997-98-/id120622/sec1>

- Francis, J. R. (2004). What do we know about audit quality? *The British Accounting Review*, 36(4), 345-368. <https://doi.org/10.1016/j.bar.2004.09.003>
- Geiger, M. A. & Raghunandan, K. (2001). Bankruptcies, Audit Reports, and the Reform Act.(Statistical Data Included). *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, 20(1), 187-195.
- Gripsrud, G. (2016). *Metode og dataanalyse : beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP, Excel og SPSS* (3. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Gulden, B. P. (2015). *Den eksterne revisor* (9. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Gulden, B. P. (2016). *Revisjon : teori og metode* (7. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Hammertrø, H. (2015). Del II - regnskapsanalyse som rådgivningsverktøy: Utvelgelse, analyse og konklusjoner. *Revisjon og regnskap*, 5, 20-28. Hentet fra <https://www.revregn.no/asset/pdf/2015/5-20-8.pdf>
- Hansen, O.-B. & Kristiansen, T. (2012). Forsvarlig egenkapital og risiko. *Revisjon og regnskap*, 5. Hentet fra <https://www.revregn.no/asset/pdf/2012/5-39-42.pdf>
- Henderson, S., Peirson, G. & Brown, R. (1998). *Financial Accounting Theory: Its Nature and Development*. Melbourne: Longman Cheshire.
- Hoff, K. G. & Helbæk, M. (2016). *Bedriftens økonomi* (8. utg.). Oslo: Universitetsforl.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Oslo: Abstrakt.
- Justis- og Politidepartementet. (1994). *Om lov om aksjerselskaper (aksjeloven)* (Prop. 36, 1993-1994). Oslo: Lovdata. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/PROP/forarbeid/otprp-36-199394>
- Justis- og Politidepartementet. (1996). *Om lov om aksjerselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskapet (allmennaksjeloven)* (Prop. 23, 1996-1997). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-23-1996-97-/id158438/sec1>
- Kjellevoid, K. (2019). Revisors vurderinger ved usikkerhet om fortsatt drift. *Revisjon og regnskap*, 2, 30-31. Hentet fra <https://www.revregn.no/i/2019/2/rr-2019-02-1208>
- Kristoffersen, T. (2014). *Årsregnskapet : en grunnleggende innføring* (4. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Langstad, L. B., Andersen, P. K. & Kiertzner, L. (2013). *Revisoransvar* (8. utg.). København.
- LaSalle, R. E. & Anandarajan, A. (1996). Auditors' views on the type of audit report issued to entities with going concern uncertainties. *Accounting Horizons*, 10(2), 51-72. Hentet fra <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=ee048833-ed55-438d-84f5-698095350036%40sdc-v-sessmgr03>

- Mutchler, J. F. (1984). Auditor's Perceptions of the Going-Concern Opinion Decision. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, 3(2), 17-30. Hentet fra <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=53d34501-0006-4e58-905f-f2df2f01a06b%40sessionmgr104>
- Mutchler, J. F. (1985). A Multivariate Analysis of the Auditor's Going-Concern Opinion Decision. *Journal of Accounting Research*, 23(2), 668-682. <https://doi.org/10.2307/2490832>
- Mutchler, J. F., Hopwood, W. & McKeown, J. M. (1997). The influence of contrary information and mitigating factors on audit opinion decisions on bankrupt companies. (includes appendix). *Journal of Accounting Research*, 35(2), 295-310. <https://doi.org/10.2307/2491367>
- Nordholm, E. & Björkstrand, A. (2014). *To issue or not to issue a going concern opinion: A study of factors and incentives influencing auditors' ability and decision to issue going concern opinions* (Mastergradsavhandling, Uppsala universitet). Uppsala universitet. Hentet fra <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:726923/FULLTEXT01.pdf><https://www.regjeringen.no/contentassets/828efa32669b4f6d8318cfcf96d1102d/no/pdfa/nou199519950030000dddpdfa.pdf>
- NOU 1996:3. (1996). *Ny aksjelovgivning*. Oslo: Akkselovutvalget. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/3c8ea101038d4478ad88750f66c1250b/no/pdfa/nou199619960003000dddpdfa.pdf>
- NOU 1997:9. (1997). *Om revisjon og revisorer*. Revisorutvalget. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/670c887a3d5f49e983b100775576446a/no/pdfa/nou199719970009000dddpdfa.pdf>
- Nygård, A. (2018). Revisors risiko for erstatningsansvar i millionklassen. Hentet fra <https://www.revregn.no/i/2018/7/revregn-923>
- Petersen, C. V., Plenborg, T. & Kinserdal, F. (2017). *Financial statement analysis : valuation, credit analysis, performance evaluation*. Bergen: Fagbokforl.
- Pettersen, L. I. (2009). *Fortsatt drift-forutsetningen, 1.,* 21-25. Hentet fra <https://www.revregn.no/asset/pdf/2009/1-21-5.pdf>
- Revl. (1999). *Lov om revisjon og revisorer (revisorloven)* (2). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1999-01-15-2>
- Rskl. (1998). *Lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven)* (56). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-56>

Rødssæteren, K. & Gøbel, A. (2009). Revisjon av forutsetningen om fortsatt drift. *Praktisk økonomi & finans*, (04), 13-25.

Røykenes, K. (2009). Metodetriangulering - et metodisk minefelt eller en berikelse av fenomener? <https://doi.org/10.4220/sykepleief.2008.0081>

Sekaran, U. (2016). *Research methods for business : a skill-building approach* (7th. utg.). Chichester: Wiley.

Siebke, H. A. (2009). Når revisor skal og bør trekke seg. Hentet fra <https://www.revregn.no/asset/pdf/2009/8-30-4.pdf>

Susanto, Y. K. & Pradipta, A. (2017). *Corporate governance and audit decision making*, 15, 381-386. <https://doi.org/http://doi.org/10.22495/cocv15i1c2p7>

Revisjons- og regnskapsstandarder

Den norske Revisorforenings regler om etikk. Hentet fra:

https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/etikk/DnRs_regler_om_etikk

Internasjonal revisjonsstandard 200 Overordnede mål for den uavhengige revisor og gjennomføringen av en revisjon i samsvar med de internasjonale revisjonsstandardene. Hentet fra: <https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-200-overordnede-mal-for-den-uavhengige-revisor-og-gjennomforingen-av-en-revisjon-i-samsvar-med-de-internasjonale-revisjonsstandardene.pdf>

Internasjonal revisjonsstandard 315 (revidert) Identifisering og vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon gjennom forståelse av enheten og dens omgivelser. Hentet fra: <https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-315-revidert-identifisering-og-vurdering-av-risikoene-for-vesentlig-feilinformasjon-gjennom-forstaelse-av-enheten-og-dens-omgivelse-26-10-2017.pdf>

Internasjonal revisjonsstandard 570 (revidert) Fortsatt drift. Hentet fra:

<https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-570-revidert-fortsatt-drift.pdf>

Revisorforeningen. (2018). Standarder og veiledninger. Hentet fra:

<https://www.revisorforeningen.no/fag/standarder-og-veiledninger/>

NRS 13. (2013). *Usikre forpliktelser og betingede eiendeler*. Norsk regnskapsstiftelse. Hentet

fra: <http://wpstatic.idium.no/www.regnskapsstiftelsen.no/2008/06/NRS-13-Usikre->

[forpliktelse-og-betingede-eiendeler-2013.pdf](http://wpstatic.idium.no/www.regnskapsstiftelsen.no/2008/06/NRS-13-Usikre-forpliktelse-og-betingede-eiendeler-2013.pdf)

NRS 16 (2018). *Årsberetning*. Norsk regnskapsstiftelse. Hentet fra:

<http://wpstatic.idium.no/www.regnskapsstiftelsen.no/2018/02/NRS-16-Aarsberetning-februar-2018.pdf>

Dommer

Norges Høyesterett (2016) HR-2016-01440-A (sak nr. 2015/2102). Hentet fra:

<https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2016/avgjorelser-juni-2016/sak-2015-2102-anonymisert.pdf>

7 Vedlegg

Vedlegg 1 – Intervjuguide

Revisors utførelse av fortsatt drift vurdering

1. Hvor lenge har du jobbet som revisor? og hva er din stilling eller tittel?
2. Er du oppdragsansvarlig?
  1. For oppdragsansvarlig: overlater du noe av risikovurderingen til medarbeidere?
  2. For ikke oppdragsansvarlige: gir den oppdragsansvarlige deg eller andre medarbeidere noe av ansvaret for risikovurderingen?
3. Hvilke standarder vurderer/benyttet du av når du gjennomfører fortsatt drift vurdering?
4. I hvilken grad vil du si at du bruker din egen subjektive mening, personlig erfaring og kunnskap i forhold til standarder når du utfører fortsatt drift vurderinger?
5. Anser du fortsatt drift vurdering som en vanskelig revisjonsoppgave? Hvorfor/hvorfor ikke?
6. Hvordan blir vurderingen av fortsatt drift foretatt og hvor mye tid bruker dere på dette?
7. Hvilke regnskapsposter er de viktigste når du skal vurdere fortsatt drift?
8. Hva er din mening om det faktum at vurdering om fortsatt skal vurderes på minimum 12 måneders tidsrammen?

Revisors meninger om styrets vurdering av fortsatt drift

9. Tror du at du alltid har nok kunnskap og informasjon om selskapet og dets virksomhet for å gjøre en ordentlig vurdering av fortsatt drift? Hvorfor/hvorfor ikke?
10. Oppfatter du at du som revisor har bedre kunnskap om hvordan fortsatt drift vurdering skal gjennomføres, i forhold til klienten? Hvorfor/hvorfor ikke?
11. Hvordan opplever du selskapets fokus rundt vurdering om fortsatt drift?
12. I hvilken grad må du stole på kundens informasjon når du gjennomfører en fortsatt drift vurdering?
13. I hvilken grad føler du at konkurstruede selskap rapporterer om usikkerhet og tvil om evne til videre drift? 3 av 47 selskap som har gitt at fortsatt drift ligger ikke til grunn lenger.

Relasjon mellom revisor og klienten: omdømme og erstatningsansvar

14. Har du utstedt en vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift til noen av dine kunder? a)
Hvis ja: Hvor vanlig vil du si at det er å utstede en slik advarsel knyttet til fortsatt drift til klienter?
15. Hva tror du ville være konsekvensene dersom du utsteder en vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift til kunden din? Eller hvis du har utstedt en slik beretning hva var konsekvensene med hensyn til ditt forhold til kunden/risikoen for å miste revisjonsoppdraget?
16. Hva tror du ville være konsekvenser hvis du *ikke* utsteder vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift til et selskap som senere går konkurs? Eller hvis du har opplevd en situasjon der klienten din gikk konkurs uten forvarsel fra deg; hva var konsekvensene med hensyn til:
1. risikoen for rettssak?
  2. omdømmet ditt som revisor?
17. Hvilke risikoer anser du som mest avgjørende i forhold til vurderingen av fortsatt drift? risikoen for å miste klienten, rettslig risiko eller omdømmerisiko?
18. Er det noe du ønsker å legge til om emnet, som vi ikke har diskutert hittil?

Caseoppgaven

1. Hvordan vurderer du om det foreligger hendelser eller forhold som kan skape tvil om enhetens evne til fortsatt drift?
2. Hvilke handlinger foretar du for å komme frem til denne beslutning?
3. Gitt at du har identifisert hendelser eller forhold som kan skape tvil, hvilken type revisjonsbevis ville du ha innhentet for å fastslå om det foreligger en vesentlig usikkerhet knyttet til enhetens evne til fortsatt drift.
4. Mener du at ledelsen har gjennomført en foreløpig vurdering av enhetens evne til fortsatt drift?
5. Hvordan ville du ha konkludert på riktigheten av ledelsens bruk av forutsetningen om fortsatt drift ved utarbeidelsen av regnskapet?

Vedlegg 2 - Refleksjonsnotat Mehwish Sheikh

Sammendrag

Denne masteroppgaven omhandler revisors evaluering av fortsatt drift-forutsetning for konkurstruede selskaper. Oppgaven er todelt. I den første delen undersøker vi om selskaper som fikk en revisjonsberetning om vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift har dårligere finansielle nøkkeltall enn selskaper som ikke fikk denne usikkerheten i revisjonsberetningen. I den sammenheng har vi sett på aksjeselskaper som åpnet konkurs i 2018 på Sørlandet og som hadde revisor ved siste regnskapsavleggelse. Den andre delen av oppgaven går ut på hvordan revisor foretar vurdering av fortsatt drift og hvilke faktorer som påvirker denne vurderingen.

Hovedproblemstillingen i masteroppgaven er: «Revisorens evaluering av konkurstruede selskapers fortsatt drift vurdering». For å kunne svare på denne problemstillingen er teorien knyttet til ISA 570 - Fortsatt drift, tidligere forskningen innenfor dette fagfeltet og en rekke lover som aksjeloven, regnskapsloven og revisorloven. Vi har benyttet metodetriangulering ved å kombinere dybdeintervjuer av fem revisorer, og t-tester av finansielle nøkkeltall som likviditet, egenkapitalandel, arbeidskapital og gjeldsgrad, som ble utført på Microsoft Excel.

Undersøkelsen viser at finansielle nøkkeltall alene ikke er avgjørende for avgivelse av revisjonsberetning med vesentlig usikkerhet om fortsatt drift. Våre funn viser også at revisorer ser på egenkapital, likviditet og resultat, da disse nøkkeltallene viser selskapets situasjon i løpet av året. Funn fra intervjuer viser at det er flere elementer som revisoren anser som viktige under vurdering av fortsatt drift av et selskap. Det er blant annet historikken til selskapet, omgivelsene og ledelsens planer om selskapets fremtid. Hvis et selskap har problemer med fortsatt drift er samtalene med ledelsen enda viktigere, da revisoren skal evaluere om ledelsens planer om fremtidige handlinger er pålitelige og tilstrekkelig underbygd, og hvorvidt de er gjennomførbare.

Internasjonalisering

Revisjonsbransjen er i stor grad preget av internasjonalisering, da revisjonsstandardene (ISA) er internasjonale. Den nye revisorloven som trolig trer i kraft fra 2020, skal i tillegg legge mer vekt på at regler er i tråd med EU-reglene og andre EØS-land, og at særnorske krav som er i dagens lov skal i hovedsak vekk. Denne undersøkelsen benytter ISA i henhold til revisor evaluering av fortsatt drift-forutsetning. ISA 570, Fortsatt drift, gir veiledninger om revisors

plikter og oppgaver vedrørende fortsatt drift og konsekvenser denne vurderingen har på revisjonsberetningen. I denne undersøkelsen er det i tillegg henvist til artikler som baseres på internasjonal forskning fra blant annet USA og Indonesia.

Innovasjon

Revisjonsbransjen er i endring og er noe helt annet i dag enn det den var for 20 år siden. Digitalisering er på vei inn i alle deler av næringslivet, og dermed må revisjonsbransjen også tilpasse seg utviklingen. For å kunne revidere med tilstrekkelig effektivitet og kvalitet innebærer det å ha oversikt over digitale plattformer som kunden bruker. Det er her automatisering har begynt å ta over med at tidligere manuelle jobber utført av mennesker blir nå gjort av datamaskiner og roboter. Selv om digitalisering er i full fart på vei inn, krever likevel fortsatt drift-vurdering at en revisor har kjennskap til selskapet og dets omgivelser. Det er derfor litt vanskelig å forutsi hvordan endringer i revisjonsbransjen vil påvirke fortsatt drift-forutsetning.

Ansvarlighet

Undersøkelsen vår omhandler revisors vurdering av fortsatt drift som er en viktig vurdering under revisjonen av et selskap, da regnskapsbrukere og andre interessenter skal ha tillit til at revisjonen av årsregnskapet er pålitelig. Revisor er allmennhetens tillitsperson, og skal praktisere med integritet, objektivitet og aktsomhet jf. revl. § 1-2. Det finnes blant annet DnRs regler om etikk som gir retningslinjer for hvordan revisorer skal opptre i enhver profesjonell sammenheng.

Vurdering av fortsatt drift-forutsetning er viktig da det er revisorens ansvar å avdekke misligheter og feil, og konkludere hvorvidt regnskapet inneholder en vesentlig usikkerhet knyttet til enhetens evne til fortsatt drift. Ved feil konklusjon av regnskapet kan revisoren risikere å bli holdt erstatningsansvarlig som kan forårsake skader på omdømmet til både revisoren og revisjonsselskapet. Det er dermed ingen tvil at revisor har et stort ansvar.

Vedlegg 3 - Refleksjonsnotat Vanessa Binwa

Sammendrag

Temaet for oppgaven er revisors evaluering av fortsatt drift-forutsetning. Angrepsvinkelen for undersøkelsen er å analysere utvalgte finansielle nøkkeltall og dets påvirkning på revisjonsberetningen som utgis. Deretter ser vi på revisorens evaluering av ledelsen vurdering av fortsatt drift. De fire utvalgte finansielle nøkkeltall er beskrevet og diskutert, og det presenteres også funn fra dybdeintervju med revisorene som bidrar til å klargjøre utførelsen av evalueringen.

De mest interessante funnene er at finansielle nøkkeltall alene ikke kan være avgjørende for utstedelse av en revisjonsberetning med vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift. Dette begrunnes med at innsideinformasjon spiller en viktig rolle i avgjørelsen til revisoren om hvilken type beretning som utstedes. De nøkkeltallene som revisorene uttrykker er mest relevant for de er egenkapital og likviditeten da disse er viktige å ha i orden med tanke på risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet. Gjennom dybdeintervjuer ble det avdekket at en del faktorer er viktige for revisoren under evalueringen av fortsatt drift-forutsetningen. Revisoren tar blant annet i betraktning til historikken til selskapet, dets planer om fremtiden, hvilke tiltak styret har tenkt å iverksette og hvorvidt disse tiltakene er realistiske og gjennomførbare.

Internasjonalisering

På et internasjonalt nivå er fortsatt drift vurderingen et aktuelt tema. Det er god del selskaper som begjæres konkurs etter å ha fått en revisjonsberetning om at det er ingen vesentlig usikkert knyttet til fortsatt drift. De revisjonsstandarder som benyttes i Norge i tilknytning til den lovpålagte revisjonen av regnskaper, er internasjonale med unntak av to standarder for attestasjonsoppdrag som er bare rettet til Norge. I oppgaven vår har det blitt benyttet både norske lover og regler, og ISA-utstedt av IAASB. For å foreta en vurdering av fortsatt drift brukes ISA 570 som er en internasjonal revisjonsstandard og derfor er masteroppgaven vår et internasjonalt tema. Tidligere internasjonale forskninger innenfor dette temaet refereres til i oppgaven og derfor vil våre funn være interessant for andre lesere utenfor Norge. Det er også slikt at de store revisjonsselskapene benytter internasjonale standarder i det konsernet som de reviderer og det fører til at Norge påvirkes av hva som skjer andre steder i verden. Den internasjonale påvirkningen vil da gjelde for revisorer som jobber i de fem store

revisjonsselskaper da den overveiende delen av metodikken som brukes er felles i alle land de praktiserer i.

Innovasjon

Å foreta en evaluering om fortsatt drift er ikke en vurdering som er lett gjennomførbar. Det krever bruk av sunn fornuft og skjønn da det er snakk om å predikere en selskapsoverlevelse i fremtid. Det er vanskelig å komme på et forslag på hvilken type innovasjon som burde gjennomføres innenfor dette temaet. Revisjonsbransjen er stadig i utvikling og digitalisering er noe som fokuseres på i det siste. Digitalisering innenfor temaet som vi forsker på vil kanskje være vanskelig da evalueringen til siden og sist vil kreve revisors mening. De forslagene jeg kan komme med er at i situasjoner hvor risiko er involvert, kan revisor be om ekstra tid for å kunne vurdere alle nødvendige revisjonsbevis som er tilgjengelige for å kunne foreta gode vurderinger. Generelt forventes revisor å være ærlig på grunn av deres faglige, etiske og avtalefestede forpliktelser. Derimot i sjeldne tilfeller der en revisor er uærlig av grunner som å holde kundeforhold, har de en tendens til å være ansvarlig for å gi unøyaktig informasjon. Dette kan føre til at et selskap plutselig erklæres konkurs som ellers kunne unngås. Fra et annet perspektiv bør det innføres et rammeverk for å legge til rette for en revisors arbeidseffektivitet. Dette rammeverket bør være rettet mot å fremme åpenhet blant selskapene for å gi den nødvendige informasjonen som en revisor krever for grundig evaluering.

Ansvar

Formålet med revisjonen er å skape tillit til at årsregnskapet oppfyller gjeldende lovkrav og ikke inneholder vesentlig feilinformasjon jf. ISA 200 punkt 3. Revisor skal som allmennhetens tillitsperson innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig bevis for vurdering av om årsregnskapet som er utarbeidet av den revisjonspliktiges ledelse er fastsatt i samsvar med lov og forskrifter. Det er derfor viktig at revisoren utøver sitt arbeid med integritet, objektivitet og aktsomhet slikt at regnskapsbrukerne får større sikkerhet og pålitelighet til informasjonen. Dette medfører derfor at det stilles strenge krav til revisors og revisjonsselskapets habilitet ved utførelse av revisjonsarbeidet da dette kan reise tvil om uavhengighet og objektivitet.

Vedlegg 4 – Selskapsinndeling

Selskap	Styrets årsberetning	Revisjonsberetning
ADENO AS	Fortsatt Drift	Kan ikke uttale seg
ADENO KRISTIANSAND AS	Ingen opplysning om dette	Forbehold
B M BYGG AS	Fortsatt Drift	Normalberetning
BRENNÅSEN SOLSTUDIO AS	Usikkerhet om fortsatt drift	Presisering
BRYGGERHUSET RESTAURANT & TERRASS AS	Usikkerhet om fortsatt drift	Presisering
E 18 BYGGELAND AS	Usikkerhet om fortsatt drift	Forbehold
ELEKTRIKEREN SØR AS	Ingen opplysning om dette	Presisering
FOOD ASYLUM KRISTIANSAND AS	Fortsatt Drift	Presisering
FRANKS MAT AS	Fortsatt Drift	Presisering
GI KRISTIANSAND AS	Fortsatt Drift	Normalberetning
HALVORSEN OFFSHORE AS	Fortsatt Drift	Normalberetning
HEGLANDS AS	Fortsatt Drift	Presisering
HORVEMYR ANLEGG AS	Usikkerhet om fortsatt drift	Forbehold
IPEC ELEKTRO AS	Fortsatt Drift	Presisering
KJELLEMO BYGG AS	Fortsatt Drift	Normalberetning
MALMØ BARNEHAGE AS	Fortsatt Drift	Normalberetning
MANDAL STATLIGE MOTTAK FOR	Fortsatt Drift	Normalberetning
MURMESTER ERIK H FRIGSTAD AS	Fortsatt Drift	Presisering
NORFLOOR KVINESDAL AS	Fortsatt Drift	Normalberetning
PALLE ROSENKRANTZ GATE 15 AS	Fortsatt Drift	Normalberetning
REDSKAPSBODEN NO AS	Fortsatt Drift	Presisering
SIMEK AS	Fortsatt Drift	Normalberetning
SLETTHEIA MAT AS	Fortsatt Drift	Normalberetning
SNADDERMAT AS	Fortsatt Drift	Presisering
SOLVIK UTVIKLING AS	Avvikling	Forbehold
SPORT & FASHION AS	Fortsatt Drift	Presisering
SPORTSCAPITAL AS	Usikkerhet om fortsatt drift	Presisering
TECC HOLDING AS	Avvikling	Presisering
TECC NORGE AS	Avvikling	Presisering
THORMODSEN VEDLIKEHOLD &	Fortsatt Drift	Forbehold
TI 12 KREATIV AS	Ingen opplysning om dette	Normalberetning
USPORT AS	Fortsatt Drift	Presisering
YKM RESTAURANT SERVICE AS	Fortsatt Drift	Presisering
BYGG OG PERSONAL SERVICE AS	Ingen opplysning om dette	Normalberetning
LH BYGG AS	Fortsatt Drift	Normalberetning
LØVÅSEN TERRASSE AS	Fortsatt Drift	Forbehold
MX SPORT HAREBAKKEN AS	Fortsatt Drift	Presisering

NOMELAND ANLEGG AS	Fortsatt Drift	Normalberetning
PJOLTER AS	Fortsatt Drift	Presisering
PURE SUPPLY AS	Fortsatt Drift	Presisering
RR INVEST SØR AS	Fortsatt Drift	Forbehold
STRAALE AS	Usikkerhet om fortsatt drift	Forbehold
SØLV GRUPPEN AS	Fortsatt Drift	Normalberetning
TMG CO AS	Fortsatt Drift	Presisering
TRT AS	Fortsatt Drift	Normalberetning
VB GROUP AS	Fortsatt Drift	Normalberetning